

NYILATKOZAT

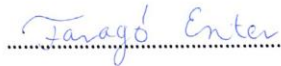
Alulírott Faragó Eszter Judit büntetőjogi felelősségem tudatában nyilatkozom, hogy a szakdolgozatomban foglalt tények és adatok a valóságnak megfelelnek, és az abban leírtak a saját, önálló munkám eredményei.

A szakdolgozatban felhasznált adatokat a szerzői jogvédelem figyelembevételével alkalmaztam.

Ezen szakdolgozat semmilyen része nem került felhasználásra korábban oktatási intézmény más képzésén diplomaszerzés során.

Tudomásul veszem, hogy a szakdolgozatomat az intézmény plágiumellenőrzésnek veti alá.

Budapest, 2020. év december hónap 02. nap

hallgató aláírása

Nyilatkozat a szakdolgozat státuszáról (nyilvános, bizalmas)

Alulírott Faragó Eszter Judit (Neptun kód ZFQZOG) az A kakaóbab útjai (A kakaóbab import-összköltségének különbségei az Amerikai Egyesült Államokban és az Európai Unióban)

című szakdolgozatommal/záródolgozatommal (továbbiakban mű) kapcsolatban az alábbiakról nyilatkozom:

- Kijelentem, hogy a mű BGE Dolgozattár repozitóriumába való feltöltésével más jogát nem sértem. Tudomással bírok arról, hogy az Egyetem a szerzői jogok meglétét nem ellenőrzi.
- Nyilatkozom, hogy a mű *(a megfelelő rész aláhúzandó)*
  - a bizalmas
  - a nyilvánosság számára hozzáférhető.
- Tudomásul veszem, hogy
  - szerzői jogsértés esetén az Egyetem az érintett dokumentum elérhetőségét a szerzői jogsértés tisztázása idejére átmenetileg korlátozza,
  - szerzői jogsértés esetén az érintett művet a Repozitórium adminisztrátora a Repozitóriumból haladéktalanul eltávolítja,
  - amennyiben a dolgozatomat a nyilvánosság számára hozzáférhetővé teszem, az egyetem a dolgozatomat az interneten a nyilvánosság számára hozzáférhetővé teszi. Hozzájárulásom – szerzői jogaim maradéktalan tiszteletben tartása mellett – nem kizárólagos és időtartamra nem korlátozott felhasználási engedély.

Kelt: Budapest, 2020. december 2.

hallgató

s.k.

SZAKDOLGOZAT

**Faragó Eszter Judit
2020**

BUDAPESTI GAZDASÁGI EGYETEM
KÜLKERESKEDELMI KAR
NEMZETKÖZI GAZDÁLKODÁS SZAK
Nappali tagozat
Nemzetközi üzletfejlesztés specializáció

A kakaóbab útjai
A kakaóbab import-összköltségének különbségei az Amerikai Egyesült Államokban és az
Európai Unióban

Belső konzulens: Hrabovszki Ágnes Zsuzsa

Budapest, 2020

Készítette: Faragó Eszter Judit

TARTALOM

TARTALOM	3
ÁBRAJEGYZÉK	4
BEVEZETÉS	5
KAKAÓBAB A VILÁGBAN.....	7
A világ kakaóbab-termelése.....	8
A világ nagy kakaóbab-exportőrei.....	9
A világ nagy kakaóbab-importőrei	11
További kakaóbab-alapú termékek importja	13
További kakaóbab-alapú termékek exportja.....	14
Mennyi kakaóbabot importálnak a nagy importőrök a nagy exportőröktől?	16
Hollandiába kakaóbabot exportáló országok	17
Németországba kakaóbabot exportáló országok.....	18
Hova exportál Hollandia kakaóbabot?	19
Az Amerikai Egyesült Államokba kakaóbabot exportáló országok	20
A kakaóbab ára országonként.....	22
A statisztikák tanulságai	23
A KAKAÓBAB-EXPORT TÖRTÉNETE	24
Kakaóbab-feldolgozás Hollandiában.....	26
Csokoládégyártás az Amerikai Egyesült Államokban	27
Csokoládégyártás Indonéziában	28
Kakaóbab-termesztés Ghánában.....	29
Kakaóbab-termesztés Elefántcsontparton	30
A tőzsde és a kakaóbab őrlése	31
Kizsákmányolás a kakaóbab-feldolgozó iparban.....	32
Az UTZ kakaóbab	34
Interjú a Sambirano Golddal.....	35
AZ IMPORT-, ÉS EXPORTSZABÁLYOZÁS FORRÁSAI	38
Vám az Európai Unióban	39
Vám az Amerikai Egyesült Államokban	40
ÁRUELJUTTATÁS KÖLTSÉGEI	41
Minőségromlás nélküli kakaóbab-fuvarozás	42
Biztosítás	43
Távolságok a fő kikötők között	44
Fuvarozási költségek	47
KÖLTSÉGEK ÖSSZEHASONLÍTÁSA.....	49
KONKLÚZIÓ.....	52

ÁBRAJEGYZÉK

1. ábra	6
https://slowfoodusa.org/wp-content/uploads/food-and-agriculture-organization-of-the-united-nations-fao-logo.png	
2. ábra	44
Saját szerkesztés a https://sea-distances.org/ adatai alapján	
Vaktérkép forrása:	
https://hu.pinterest.com/pin/604467581222654931/?fbclid=IwAR22gBxFvlokID3Es50jKxzLoBxduuo2qRMQnAaN_2hPd7OZdFTB7j6rxnM	
3. ábra	45
Saját szerkesztés a https://sea-distances.org/ adatai alapján	
Vaktérkép forrása:	
https://hu.pinterest.com/pin/604467581222654931/?fbclid=IwAR22gBxFvlokID3Es50jKxzLoBxduuo2qRMQnAaN_2hPd7OZdFTB7j6rxnM	
1. táblázat – A világ kakaóbab-termelése	7
http://www.fao.org/faostat/en/#rankings/countries_by_commodity	
Letöltve: 2020.10.20.	
2. táblázat – A világ nagy kakaóbab-exportőrei	8
http://www.fao.org/faostat/en/#rankings/countries_by_commodity_exports	
Letöltve: 2020.10. 20.	
3. táblázat – A világ nagy kakaóbab-importőrei	10
http://www.fao.org/faostat/en/#rankings/countries_by_commodity_imports	
Letöltve: 2020.10. 20.	
4. táblázat – További kakaóbab-alapú termékek importja - Kakaóvaj	12
http://www.fao.org/faostat/en/#rankings/countries_by_commodity_imports	
Letöltve: 2020.10. 20.	
5. táblázat - További kakaóbab-alapú termékek importja – Kakaópor és zsírszegény kakaópor	12
http://www.fao.org/faostat/en/#rankings/countries_by_commodity_imports	
Letöltve: 2020.10. 20.	
6. táblázat – További kakaóbab-alapú termékek exportja - Kakaóvaj	13
http://www.fao.org/faostat/en/#rankings/countries_by_commodity_exports	
Letöltve: 2020.10. 20.	
7. táblázat További kakaóbab-alapú termékek exportja – Kakaópor és zsírszegény kakaópor	13
http://www.fao.org/faostat/en/#rankings/countries_by_commodity_exports	
Letöltve: 2020.10. 20.	
8. táblázat – Mennyi kakaóbabot importálnak a nagy importőrök a nagy exportőröktől?.....	15
http://www.fao.org/faostat/en/#data/TM	
Letöltve: 2020.10. 20.	
9. táblázat – Hollandiába kakaóbabot exportáló országok	16
http://www.fao.org/faostat/en/#data/TM	
Letöltve: 2020.10. 20.	
10. táblázat – Németországba kakaóbabot exportáló országok	17
http://www.fao.org/faostat/en/#data/TM	
Letöltve: 2020.10. 20.	
11. táblázat – Hova exportál Hollandia kakaóbabot?	18

<http://www.fao.org/faostat/en/#data/TM>

Letöltve: 2020.10. 20.

[12. táblázat – Az Amerikai Egyesült Államokba kakaóbabot exportáló országok](#) 19

<http://www.fao.org/faostat/en/#data/TM>

Letöltve: 2020.10. 20.

[13. táblázat – A kakaóbab ára országonként](#)..... 21

http://www.fao.org/faostat/en/#rankings/countries_by_commodity_exports

Letöltve: 2020.10. 20.

[1. grafikon](#) 49

Saját szerkesztés a korábbi számítások alapján, 2020

BEVEZETÉS

Egy velem megtörtént eset inspirált a szakdolgozatom témájára. Egy szemesztert éltem Kanadában, ahol több amerikai (főleg kanadai és egyesült államokbeli) csokoládét is megkóstoltam. Ezek a csokoládék annyira rosszak voltak, hogy úgy éreztem, utána kell járnom az okoknak.

Két, egymást nem kizáró hipotézist is felállítottam: az első az volt, hogy jelentősen drágább a kakaóbabot eljuttatni az Amerikai Egyesült Államokba, mint Európába így az amerikai gyártók kénytelenek alacsonyabb kakaóbab-származék tartalommal és több cukorral készíteni termékeiket; a második pedig az, hogy az amerikaiaknak egyszerűen más az ízlése, mint az európaiaknak. A következő néhány oldalon az első hipotézist fogom vizsgálni.

A vizsgálathoz szükséges először is megállapítani, mely országokban folyik kakaóbab-termelés, illetve honnan hova történik export. Emellett fontos faktor még a kakaóbab ára is. Ezeket a kérdéseket a Food and Agriculture Organization (FAO) statisztikáinak segítségével fogjuk megválaszolni, illetve néhány további következtetést is levonunk.

Ezután utánanézzük a legnagyobb és legfontosabb importőröknek és exportőröknek, illetve a kakaóbab-termesztés és feldolgozás metodikájának. Szintén teret kap a fejezetben a kizsákmányolás-mentes és környezetre kisebb terhet jelentő kakaóbab, illetve egy interjú egy magyar kakaóbab-importőrrel, Sambirano Golddal.

A harmadik fejezetben a szintén nagy fontosságú vámszabályzatokat tekintjük meg, amelyek alapján kiderül, mennyi pénzt szükséges fizetni az importált kakaóbab után az államnak. Amennyiben itt eltérést tapasztalunk, hiába beszélünk csak néhány százalékról, a teljes importált mennyiség esetében már óriási különbségről beszélhetnénk.

Ezután a szállítási költséget vesszük górcső alá, ahol a nagy távolság és az Atlanti-óceánon való átkelés nagyobb potenciális rizikófaktora miatt a legnagyobb különbségre számítok.

Végül következni fog egy összehasonlítás egy példán keresztül, ahol azonos mennyiségű kakaóbab szállítása esetén felmerülő költségeket fogunk megnézni. A két összeg közti különbség fogja megválaszolni a kérdést, miszerint elfogadjuk, vagy elutasítjuk az első felállított hipotézist?

KAKAÓBAB A VILÁGBAN

Első fejezetünkben a kakaóbabbal kapcsolatos statisztikák alapján próbálunk betekintést nyerni a kakaóbab útjaiba, illetve állítunk fel a későbbi fejezetekben vizsgált hipotéziseket.

Hol termelik a legtöbb kakaóbabot? Honnan exportálják? Hova importálják? Mennyibe került egy tonna kakaóbab? Minderre választ ad az Élelmezésügyi és Mezőgazdasági Világszervezet (FAO) statisztikai oldala.

1. ábra

A FAO elsődleges célja nem a statisztikák készítése. A szervezet az Egyesült Nemzetek Szervezetének (ENSZ,) szakügynöksége, amely világszerte vezető szerepet tölt be az éhezés elleni harcban. Célja elérni az élelmezésbiztonságot (azaz minden országban biztosítani a lehetőséget arra, hogy a lakosok megfelelő mennyiségű táplálékot vihessenek be), emellett elősegíteni, hogy az embereknek hozzáférésük legyen a megfelelő mennyiség mellett megfelelő minőségű élelmiszerhez, hogy aktív, egészséges életet élhessenek. A szervezetnek több, mint 194 tagországa van és több, mint 130 országban van jelen, hogy ezt a küldetését teljesíthesse. Hitvallásuk szerint ha mindenki összefog, világszerte megszűnhet az éhezés. (FAO, 2020)

A FAO logóján (1. ábra) található mottó, „Fiat panis” jelentése „Legyen kenyér”, ami bemutatja a szervezet tevékenységét, hiszen ez az élet egyik elemi feltétele.

A kakaóbab-termelés jelentős része harmadik világbeli országokban történik, így a FAO számos statisztikát vezet erről a témáról.

A szakdolgozat megírásához a 2018. évi adatok kerültek felhasználásra, ugyanis ezek a legfrissebb, mindenki számára elérhető adatok.

A világ kakaóbab-termelése

	Termelő	Év	Érték	Mértékegység
1	Elefántcsontpart	2018	1 963 949	tonna
2	Ghána	2018	947 632	tonna
3	Indonézia	2018	593 832	tonna
4	Nigéria	2018	332 927	tonna
5	Kamerun	2018	307 867	tonna
6	Brazília	2018	239 387	tonna
7	Ecuador	2018	235 182	tonna
8	Peru	2018	134 676	tonna
9	Dominikai Köztársaság	2018	85 139	tonna
10	Kolumbia	2018	52 743	tonna

Forrás: FAO, 2020

1. táblázat

A további elemzéshez első körben szükséges meghatározni, hol termelik a legtöbb kakaóbabot. A FAO statisztikáiból látható, hogy a világ legnagyobb termelői 2018-ban.

Első helyen Elefántcsontpart szerepel, majdnem 2 000 000 tonna kakaóbabbal, másodikként Ghána nagyjából feleannyi termeléssel, harmadikként pedig Indonéziát láthatjuk kicsivel több, mint feleannyi termeléssel, mint Ghána. Az utánuk következő országok termelése hamar 100 000 tonna/év alá esik, ez mutatja, mennyire koncentrált termelésről van szó.

Az 5 legnagyobb termelőből 4 Nyugat-Afrikában található. Ez alátámasztja a fentebbi gondolatot, miszerint koncentrált a termelés. Tovább vizsgálva az adatokat észrevehetjük, hogy a 10 legnagyobb termelőből 4 Nyugat-Afrika, 1 Ázsia, 4 Dél-Amerika, 1 pedig Közép-Amerika területén helyezkedik el. Ez látszólagos egyensúlyt mutat, de a számadatokat is elemezve láthatóvá válik, hogy Közép-Amerika területén 85 139, Dél-Amerikában 661 988, Ázsiában 593 832, Afrikában pedig 3 552 375 tonna kakaóbabot termelnek. Innen látható, hogy az első teória bizonyult helyesnek, és a termelés valóban erőteljesen koncentrálnodik Nyugat-Afrikában.

A világ nagy kakaóbab-exportőrei

	Exportőr	Év	Érték	Mértékegység
1	Elefántcsontpart	2018	1 525 594	tonna
2	Ghána	2018	843 641	tonna
3	Nigéria	2018	294 661	tonna
4	Ecuador	2018	294 063	tonna
5	Hollandia	2018	237 808	tonna
6	Kamerun	2018	236 082	tonna
7	Belgium	2018	189 197	tonna
8	Malajzia	2018	155 572	tonna
9	Dominikai Köztársaság	2018	62 844	tonna
10	Peru	2018	61 970	tonna
11	Pápua Új-Guinea	2018	36 307	tonna
12	Uganda	2018	30 770	tonna
13	Indonézia	2018	27 827	tonna

Forrás: FAO, 2020

2. táblázat

A világ nagy termelőinek listája után áttérhetünk a legnagyobb exportőrök listájára. Az export mennyiségének segítségével kiszámolhatjuk a belső feldolgozás és felhasználás mértékét is. Ezen adatok használatával következtethetünk az adott ország kakaóbab-feldolgozó iparának fejlettségére.

Első helyen ebben a statisztikában is Elefántcsontpart szerepel, majdnem 1,5 millió tonna exporttal, amely pusztán 438 355 tonnával marad el az ország teljes termelésétől. Ez azt mutatja, hogy a termelés 75%-a feldolgozás nélkül, nyersanyagként került kiszállításra az országból.

A második helyezett Ghána exportja pusztán 103 991 tonnával kevesebb a teljes termelésnél, ezzel rosszabb képet mutat, mint Elefántcsontpart: a termelés majdnem 90%-a nyersanyagként került exportálásra. A lista további nyugat-afrikai országainál a helyzet hasonló, a megtermelt kakaóbab legnagyobb része exportra kerül további feldolgozás nélkül.

Az első „fordulat” Indonéziát vizsgálva jelentkezik: az ázsiai ország exportja nem éri el az évi 30 000 tonnát, termelése viszont majdnem 600 000 tonna. Ebből látható, hogy a kakaóbab feldolgozásra kerül az országon belül, ugyanis ipara valószínűleg megfelelően fejlett.

További meglepő országnevek is felkerültek a listára: az európai Hollandia és Belgium is exportálnak az Európában nem megtermelhető termékből. Természetesen nem épített egyik állam sem hatalmas üvegház-rendszert és termel együttesen több, mint 400 000 tonna kakaóbabot: az európai export jelentős része vélhetően ezen országok kikötőibe fut be és kerül

továbbexportálásra. Innen tudhatjuk, hogy az európai csokoládégyártáshoz érkező kakaóbab beérkezési helye jellemzően Hollandia és Németország.

A világ nagy kakaóbab-importőrei

	Importőr	Év	Érték	Mértékegység
1	Hollandia	2018	1 157 150	tonna
2	Németország	2018	469 618	tonna
3	Amerikai Egyesült Államok	2018	415 272	tonna
4	Malajzia	2018	345 489	tonna
5	Indonézia	2018	239 377	tonna
6	Belgium	2018	233 636	tonna
7	Franciaország	2018	155 910	tonna
8	Egyesült Királyság	2018	113 525	tonna
9	Kanada	2018	100 443	tonna
10	Spanyolország	2018	99 990	tonna
Forrás: FAO, 2020				

3. táblázat

Az importőrök szemrevételezésével már láthatjuk is, ahogy beigazolódik az előző alfejezetben felállított teória: Hollandia a világ legnagyobb importőre, Belgium pedig a szintén előkelő 6. helyen áll. Hollandia az importja 20,55%-át változtatás nélkül exportálja, ebből látszik, hogy a holland kikötőkbe befutó kakaóbab végcélja nem mindig Hollandia. Belgium hasonló cipőben jár: importja 80%-át exportálja, így a kis Benelux állam híres csokoládéja pusztán évi 44 439 tonna kakaóbabot használ fel. Ebből arra következtethetünk, hogy Belgium a kakaóbabot vagy nem nyersanyagként importálja (hanem pl kakaóvaj formájában), vagy korlátozott mennyiségben tudja feldolgozni.

Hollandia azonban szomszédjával szemben láthatóan fejlett, nagy befogadóképességű feldolgozóiparral rendelkezik, ennek hála az importált kakaóbab legnagyobb részét fel is tudják dolgozni.

A lista második helyén, több mint 50%-kal lemaradva a listavezető Hollandiától található egy eddig nem megemlített európai ország, Németország áll. Tradicionálisan nem híres a német csokoládéipar, viszont hacsak a németek nem a tengerbe öntik a kakaóbabot, valószínűsíthetjük, hogy feldolgozásra kerül nagyjából 450 000 tonna kakaóbab. Ez kevesebb, mint Hollandia esetében, de ismerve a német ipar sokszínűségét, ez a teljesítmény igencsak impresszív marad.

A lista harmadik helyezettje az Amerikai Egyesült Államok, amely a világ legnagyobb csokoládégyártó országa. (Maverick, 2019) A 400 000 tonnát nem sokkal meghaladó import arra enged következtetni, hogy az országban a kakaóbab nem nyersanyagként került a

legtöbbször feldolgozásra, ezáltal más országok feldolgozóiparára szorul a nagy mennyiségű csokoládé gyártásához.

További kakaóbab-alapú termékek importja

Kakaóvaj			
Ország	Év	Mennyiség	Mértékegység
Németország	2018	151 175	tonna
Amerikai Egyesült Államok	2018	109 143	tonna
Belgium	2018	103 143	tonna
Hollandia	2018	94 243	tonna
Forrás: FAO, 2020			

4. táblázat

Kakaópor és zsírszegény kakaópor			
Ország	Év	Mennyiség	Mértékegység
Amerikai Egyesült Államok	2018	154 333	tonna
Hollandia	2018	88 545	tonna
Németország	2018	75 763	tonna
Indonézia	2018	29 426	tonna
Forrás: FAO, 2020			

5. táblázat

Az előző alfejezetben írtakra visszautalva, a kakaóbabon kívül van még két nagyon fontos termék a csokoládégyártásban, a kakaóvaj és a kakaópor. (ICCO, 2016) Ezen termékek importjáról is érdemes megtekinteni a statisztikákat a teljes képre való rálátás érdekében.

Kakaóvajból a három nagy kakaóbab-importőrünk szintén jelentős mennyiséget importál, viszont itt megjelenik a listán a csokoládégyártásáról híres Belgium is. Németország vezeti a listát, több, mint másfélszer akkora importtal, mint a kakaóbab-importban vezető Hollandia. Az Egyesült Államok nem sokkal importál több kakaóvaját, mint Hollandia, pusztán nagyjából 16%-kal előzi meg a kis európai országot.

Kakaópor és zsírszegény kakaópor importjában az Amerikai Egyesült Államok listavezető szerepet tölt be a több, mint 150 000 tonnás behozatalával. A holland kakaó hazája szintén szignifikáns mennyiségű kakaóport importál, míg a harmadik helyre csúszott Németország éves importja az Egyesült Államokénak kevesebb, mint fele.

Megjelenik a listán azonban egy ismerős ország: Indonézia majdnem 30 000 tonna kakaóport importál évente, ez a vezető csokoládégyártó Egyesült Államok behozatalának kevesebb, mint ötöde.

További kakaóbab-alapú termékek exportja

Kakaóvaj			
Ország	Év	Mennyiség	Mértékegység
Hollandia	2018	260 641	tonna
Indonézia	2018	155 025	tonna
Elefántcsontpart	2018	86 964	tonna
Németország	2018	82 467	tonna
Ghána	2018	62 227	tonna
Amerikai Egyesült Államok	2018	22 320	tonna
Forrás: FAO, 2020			

6. táblázat

Kakaópor és zsírszegény kakaópor			
Ország	Év	Mennyiség	Mértékegység
Hollandia	2018	297 419	tonna
Indonézia	2018	154 944	tonna
Ghána	2018	136 736	tonna
Németország	2018	124 446	tonna
Amerikai Egyesült Államok	2018	29 885	tonna
Elefántcsontpart	2018	28 470	tonna
Forrás: FAO, 2020			

7. táblázat

Az importon kívül fontos még az export megvizsgálása is, hogy minél teljesebb képet kapjunk a kakaóbab útjairól.

Hollandia kakaóvaj-exportjának csupán 36%-a az ország által importált kakaóvaj, ami arra enged következtetni, hogy az országba importált kakaóbab egy nagyobb részéből kakaóvaj kell, hogy készüljön. Kakaópor esetében az importált mennyiség a kivitel 30%-a, ez mutatja, hogy a holland kakaópor névadó országa ebből a termékből is jelentős mennyiséget állít elő. Összességében láthatjuk, hogy a holland ipar nagy mennyiségben dolgoz fel kakaóbabot, ebből következtethetünk az ország releváns szektorbeli ipari fejlettségére.

Az indonéz számadatokat megtekintve láthatjuk, hogy mind kakaóvajból, mind kakaóporból jelentős mennyiséget (együttesen majdnem 310 000 tonnát) exportál. Ez megmutatja, hova

kerül a termelt mennyiség nagy része, illetve milyen formában kerül exportálásra. Látható továbbra, hogy Indonézia vélhetően az egyik legjelentősebb kakaóbab-feldolgozó ország. A teljes export 10%-ánál kevesebb mennyiségben, de importál kakaóport és zsírszegény kakaóport.

Elefántcsontpart feldolgozóiparába is betekintést nyerhetünk: majdnem 90 000 tonna kakaóvaját és 30 000 tonna kakaóport és zsírszegény kakaóport exportál. Ez a majdnem 120 000 tonna kakaóbabból készült termék-export megmutatja, hogy az elefántcsontparti feldolgozóipar nagyobb mértékben fókuszál a kakaóvaj-gyártásra, mint a kakaóporéra. A legnagyobb importőrök listáján egyik termékkel sem került fel.

Németország mind a négy statisztikán előkelő helyen szerepel, Hollandiához hasonlóan. Kakaóvaj-importja az export 183%-a, tehát jelentősen nagyobb a behozatal, mint a kivitel. Ez mutatja, hogy az ország kakaóvaj-gyártása nem kifejezetten fejletlen, de messze elmarad a legnagyobb exportőrökétől.

Ghána mindkét termékből csupán az export-listán szerepelt előkelő helyen, együttesen majdnem 200 000 tonnás exportjával. Az afrikai ország statisztikai némi fejtorésre adtak okot, ugyanis kerekített értékei szerint kakaóbab-termelése 947 000 tonna, exportja 843 000 tonna (tehát 104 000 tonna kakaóbab marad az országban), kakaóbabból készült termékekből pedig további 200 000 tonnát exportál. Ez mutatja, hogy Ghána, hacsak ghánai varázslók fáradságos munkával nem teremtenek az országban a termelésen túl minimum 100 000 tonna kakaóbabot, valószínűsíthető, hogy az ország importál valamilyen terméket, amelyből kakaóvaját és kakaóport és zsírszegény kakaóport állít elő a ghánai ipar.

A FAO statisztikai oldala szerint azonban Ghána teljes importja (beleértve a második feldolgozáson átesett termékeket, mint az instant kakaópor is) nem éri el a 2 000 tonnát. (FAO, 2020t) A másodjára is feldolgozott termékek nélkül a ghánai import csekély 13 tonna. Ez több dolgot jelenthet: az első gondolatom az volt, hogy talán hibás lehet a statisztika. Ez azonban nem különösen valószínű. Lehetőségként felmerült továbbá, hogy nem megfelelő adatokat ad meg a ghánai felelős szervezet. Ezt az ötletet jóhiszeműen elvettem, majd megszületett a legvalószínűbb teória: feltételezhetően korábban megtermelt kakaóbab exportjára és feldolgozására került sor a 2018-as évben. Ezzel a témával egyik későbbi fejezet sem foglalkozik bővebben.

Az Amerikai Egyesült Államok a másik két vizsgált importörhöz hasonlóan mind a négy listán megjelenik, de jelentősen szerényebb mennyiséggel. Teljes kakaóvaj és kakaópor és

zsírszegény kakaópor-exportja nem sokkal több, mint 50 000 tonna, ami a teljes import kevesebb, mint 20%-a. A teljes másodsorra is feldolgozott kakaóbab-export 330 915 tonna, legnagyobb partnerei a kimutatás szerint Ausztrália (7 424 tonna), Brazília (7 727 tonna), Kanada (148 0086 tonna), Hong Kong (7 732 tonna), Kína (5 498 tonna), Japán (7 690 tonna), Mexikó (51 086), Fülöp-szigetek (7 831 tonna), Dél-Korea (12 195 tonna) és az Egyesült Királyság (7 167 tonna). (FAO, 2020t) Látható, hogy az USA exportjának célja első sorban két szomszédja, Kanada és Mexikó, további céljai pedig legfőképpen távol-keleti országok.

Mennyi kakaóbabot importálnak a nagy importőrök a nagy exportőröktől?

Exportőr	Importőr	Év	Mértékegység	Mennyiség
Elefántcsontpart	Németország	2018	tonna	135 869
Elefántcsontpart	Hollandia	2018	tonna	395 664
Elefántcsontpart	Amerikai Egyesült Államok	2018	tonna	259 325
Ghána	Németország	2018	tonna	33 525
Ghána	Hollandia	2018	tonna	153 407
Ghána	Amerikai Egyesült Államok	2018	tonna	56 500
Indonézia	Németország	2018	tonna	37
Indonézia	Hollandia	2018	tonna	75
Indonézia	Amerikai Egyesült Államok	2018	tonna	0
Forrás: FAO, 2020				

8. táblázat

A korábban megvizsgált 3 legnagyobb termelő exportjait fogjuk vizsgálni a 3 legnagyobb importőr országba, tehát Elefántcsontpart, Ghána és Indonézia exportjait vizsgáljuk Németországba, Hollandiába és az Amerikai Egyesült Államokba.

Elefántcsontpart 1,5 millió tonnás exportjának 1/3 része, 531 533 tonna kakaóbab kerül az első két európai importőrhöz, 259 325 tonna pedig az Egyesült Államokba. Együttesen 790 858 tonna kakaóbabot exportál a listavezető országokba, ami több, mint az ország teljes exportjának fele. Ebből megállapíthatjuk, hogy az elefántcsontparti kakaóbab felvásárlói legfőképpen a világ vezető importőrei.

Ghána 850 000 tonnás exportjából 186 932 tonna kerül az első két európai importőrhöz, ez a teljes export 1/5 része. A listavezető országokba exportált 243 432 tonna kakaóbab a teljes export majdnem 30%-a. A ghánai kakaóbab exportja tehát kevésbé koncentrált, mint az elefántcsontparti (vagy amennyiben koncentrált, nem a listavezető országokban koncentrálódik).

Indonézia exportját megvizsgálva láthatjuk, hogy összesen 112 tonnát exportál, ezt mindet a listavezető európai országokba. Ez is kevesebb azonban, mint a teljes export 1%-a. Ebből levonhatjuk a következtetést, hogy az indonéz export nem a listavezető országokba történik.

A másik irányból vizsgálva a táblázatot megállapíthatjuk, hogy a legnagyobb termelőktől Hollandiába 1 157 150 tonnából 549 146 tonna, Németországba a teljes 469 618 tonnás exportból 169 431 tonna, az Egyesült Államokba pedig 415 272 tonnából 315 825 tonna kakaóbab kerül importálásra. Ezek a teljes mennyiségnek Hollandia esetében 47,46%-a, Németországban 36,08%, az Amerikai Egyesült Államok esetében pedig 76,05%. Ebből láthatjuk, hogy a három ország közül az Egyesült Államok támaszkodik leginkább a két afrikai országra, Hollandia importjának majdnem fele a listavezető exportőröktől származik, míg Németország esetében alig beszélünk többről, mint a teljes behozatal harmada.

Hollandiába kakaóbabot exportáló országok

Ország	Mennyiség	Mértékegység	Év
Elefántcsontpart	589 357	tonna	2018
Ghána	180 806	tonna	2018
Nigéria	146 650	tonna	2018
Kamerun	130 112	tonna	2018
Ecuador	34 339	tonna	2018
Dominikai Köztársaság	13 789	tonna	2018
Belgium	10 221	tonna	2018
Peru	9 597	tonna	2018
Sierra Leone	9 471	tonna	2018
Libéria	8 703	tonna	2018
Forrás: FAO, 2020			

9. táblázat

A részletesebben vizsgált országok közti kereskedelmen kívül a minél teljesebb kép megalkotásához szükséges megvizsgálunk az importőr országokba szállító további exportőröket.

Hollandia esetében a két legnagyobb exportőr a már vizsgált Elefántcsontpart és Ghána, ezután pedig két újabb afrikai ország következik, Nigéria és Kamerun. A teljes holland importból, ami 1 157 150 tonna évente, 1 046 925 tonna származik az első négy helyen álló afrikai országból, ez a teljes éves import több, mint 90%-a volt. A maradék 110 225 tonnán a Hollandiába szállító további 63 ország osztozott.

Ez azt mutatja, hogy a holland import nagyon erősen koncentrált, az importált mennyiség pedig a listán lefelé haladva exponenciálisan csökken. A csökkenés mértéke hatalmas: míg az első helyen majdnem 600 000 tonna szerepel, a másodikon majdnem 200 000, a harmadikon és negyediken majdnem 150 000, az ötödik helyen látható Ecuador importja már nem éri el a 35 000 tonnát. A lista utolsó három országában az import már a 10 000 tonnát sem éri el.

Ebben a csökkenésben szerepe kell, hogy legyen a régen kialakult kereskedelmi csatornákon kívül a távolságnak, amelynek a 4. fejezetben fogunk bővebben utána járni.

Az itt látható exportőrök közül 6 Afrikában, 3 Amerikában, 1 pedig Európában található, legutóbbi importált árut exportál tovább. A teljes Afrikából származó export csak az első 10 országot figyelembe véve 1 065 099, Amerikából 57 725, Európából pedig 10 221 tonna.

Érdekes megfigyelés, hogy a holland import adatai magasabbak, mint a fentebb látott exportőr-adatok. Az inkonzisztenciára választ adhat például a 2017-ben könyvelt export 2018-as beérkezése.

Németországba kakaóbabot exportáló országok

Ország	Mennyiség	Mértékegység	Év
Hollandia	190 519	tonna	2018
Elefántcsontpart	114 860	tonna	2018
Belgium	71 251	tonna	2018
Nigéria	39 480	tonna	2018
Ghána	33 647	tonna	2018
Ecuador	10 886	tonna	2018
Sierra Leone	1 343	tonna	2018
Dominikai Köztársaság	1 328	tonna	2018
Kamerun	1 157	tonna	2018
Peru	1 038	tonna	2018
Forrás: FAO, 2020			

10. táblázat

Németország teljes, 469 618 tonnás importjának 40%-a származik a vele szomszédos Hollandiából. Ez az adat máris felfed egy érdekességet: a holland import egy része ezek szerint változtatás nélkül továbbexportálásra kerül. Ezt a következő alfejezetben vizsgáljuk meg.

Németországra visszatérve, a teljes import több, mint fele más európai országokba beérkező továbbított export. Ebből arra gondolhatunk, hogy Németországban vagy nem éri meg

vámoltatni az árut, ugyanis az erre kivetett közteher magasabb, mint Belgiumban vagy Hollandiában, vagy az adminisztratív eljárás bonyolultabb.

A második helyen álló, Németországba importáló ország, Elefántcsontpart exportja a teljes behozatal 24,45%-a. Ez mutatja, hogy a német importőrök partnerei is igencsak koncentráltak, a teljes import több, mint 80%-a a három listavezető országból érkezik.

A negyedik országtól kezdve az értékek Hollandiához hasonlóan exponenciálisan csökkennek.

Az exportőrök között 2 európai, 5 afrikai és 3 amerikai található. Mivel már korábban megállapítottuk, hogy Európán belül jelentős mértékben továbbszállításra kerül az afrikai kakaóbab, itt következtethetünk, hogy a Németországba érkező kakaóbab legnagyobb részének termelési helye Afrika.

A teljes német importból 55,74% származik Hollandiából vagy Belgiumból, 40,62%-a az első tíz ország közt található afrikai államból (az európai, kvázi továbbszállítási adatokat hozzáadva több, mint 95%-ot kapuk), a maradék 3,64%-on pedig a világ többi része osztozik.

Hova exportál Hollandia kakaóbabot?

Importőr	Év	Érték	Mértékegység
Németország	2018	155 104	tonna
Ausztria	2018	24 736	tonna
Belgium	2018	15 394	tonna
Szlovákia	2018	9 420	tonna
Spanyolország	2018	6 017	tonna
Franciaország	2018	5 579	tonna
Olaszország	2018	4 717	tonna
Lengyelország	2018	4 382	tonna
Indonézia	2018	3 222	tonna
Görögország	2018	2 768	tonna
Forrás: FAO, 2020			

11. táblázat

Az előző alfejezetben említett holland helyzetre is érdemes ránézni.

A teljes holland export 237 806 tonna, ami az import 20%-a. Ebből következik, hogy az import 1/5 része továbbszállításra kerül, ami igencsak jelentős mennyiség.

A célországokat megfigyelve láthatjuk, hogy Indonézián kívül mindegyik Európában található. A korábbi feltevés, miszerint Hollandia a kakaóbab európai kapuja ismét alátámasztásra került.

A célországokat tovább vizsgál óriási egyenlőtlenségeket találhatunk. A legnagyobb partner, Németország importja a teljes export 65%-a. Másik két nagy célja Ausztria (10%) és Belgium (6,47%). Szomszédaitól távolodva egyre kisebb mennyiségben exportál.

Korábbi statisztikáinkból emlékezhetünk a többi nagy európai importőrre, Franciaországra, az Egyesült Királyságra (még ha a Brexitnek hála a vámunióból hamarosan potenciálisan ki is kerülhetnek) és Spanyolországra. Az említett országok közül a teljes import forrása Németország esetében 33%-ban, Belgiumban 6,59%-ban, Franciaországban 3,58%-ban, Spanyolországban pedig 6%-ban Hollandia. Az Egyesült Királyság nem tartozik Hollandia legfőbb partnerei közé kakaóbab-export terén.

Innen láthatjuk, hogy a holland export továbbszállítása Németországba a legjelentősebb. A többi európai ország (nem felejthetjük el, hogy a hollandnál sokkal kevésbé jelentős) importja nem Hollandiából származik, így vagy termelő országból érkezik, vagy másik országból kerül továbbszállításra.

Az Amerikai Egyesült Államokba kakaóbabot exportáló országok

Ország	Mennyiség	Mértékegység	Év
Elefántcsontpart	269 285	tonna	2018
Ghána	51 391	tonna	2018
Ecuador	50 532	tonna	2018
Dominikai Köztársaság	17 833	tonna	2018
Pápua Új-Guinea	7 667	tonna	2018
Nigéria	7 222	tonna	2018
Peru	3 794	tonna	2018
Venezuela	2 291	tonna	2018
Kongói Demokratikus Köztársaság	1 229	tonna	2018
Haiti	1 011	tonna	2018
Forrás: FAO, 2020			

12. táblázat

Az Egyesült Államok legnagyobb beszállítója Hollandiához hasonlóan Elefántcsontpart. Az afrikai országból a teljes 415 272 tonnás import 64,85%-a származik.

A további országok adataiban ismét exponenciális csökkenést láthatunk: Ghánából 12,36%, Ecuadorból 12,17%, a Dominikai Köztársaságból pedig az import 4%-a származik. Ez arra enged következtetni, hogy hiába a közép-és dél-amerikai országok közelsége, az Egyesült Államok legfontosabb kereskedelmi partnerei Afrikában találhatóak.

Az Egyesült Államok importőreinek listáján 4 afrikai állam található, ez a vizsgált országok közötti legalacsonyabb érték. Alacsony számuk ellenére, főként az óriási elefántcsontparti exportnak hála viszont a teljes érték majdnem 80%-át szállítja ez a négy ország, tehát összességében az Egyesült Államok importja is erőteljesen Afrikában koncentrált.

A lista további megfigyelésével láthatjuk, hogy bár megjelenik 5 amerikai ország is, a teljes import mindössze 18,17%-áért felelnek. Emellett meglepetésre adhat okot Mexikó hiánya, ugyanis a kakaóbab fogyasztásának (és egyes források szerint a kakaófának is) bölcsője az Észak-Amerika déli részén található ország. (ICCO, 2017) Pápua Új-Guinea, a korábban egyetlen tízes listán sem látott állam egyedül képviseli Óceániát.

A kakaóbab ára országonként

Exportőr	Év	Érték (1000 US\$)	Export (tonna)	Ár (USD/tonna)	Kontinens
Ghána	2018	2 437 194	843 641	2 888,90	Afrika
Hollandia	2018	637 388	237 808	2 680,26	Európa
Belgium	2018	496 343	189 197	2 623,42	Európa
Dominikai Köztársaság	2018	164 437	62 844	2 616,59	Amerika
Peru	2018	159 002	61 970	2 565,79	Amerika
Malajzia	2018	353 492	155 572	2 272,21	Ázsia
Ecuador	2018	665 177	294 063	2 262,02	Amerika
Elefántcsontpart	2018	3 253 067	1 525 594	2 132,33	Afrika
Nigéria	2018	567 747	294 661	1 926,78	Afrika
Kamerun	2018	439 860	236 082	1 863,17	Afrika

Forrás: FAO, 2020

13. táblázat

Ebben az alfejezetben a kakaóbab tonnánkénti ára kerül a terítékre, amit az éves exportból és az éves exportbevételből számolhatunk ki. A vizsgált országok a 10 legnagyobb éves kakaóbab-exportból származó jövedelemmel rendelkező ország. A listán szereplő 7 ország neve már ismerősen cseng a legnagyobb termelők listájáról, 3 ott meg nem jelenő név pedig újként szerepel: Hollandia, Belgium és Malajzia. Ezek az országok a nagy importőrök listáján szerepeltek, így ott találkoztunk már velük.

Ezekből az adatokból látszik, hogy a kakaóbab ára közt ország szerint óriási eltérések vannak: a listán szereplő legdrágább ghánai kakaóbab ára tonnánként majdnem 2900 USD, míg a kameruni, a toplistán legolcsóbb kakaóbab ára az 1900 USD-t sem éri el. Ezekre az érdekes jelenségekre érdemes közelebbről is ránézni.

Az első észrevétel a listán található 5 legmagasabb árú kakaóbab származási kontinense: 2 db európai, 2 db amerikai és 1 db afrikai ország került a lista élére. Saját termelést 4 afrikai és 3 amerikai, importot pedig 2 európai (forrása legfőképpen Afrika) és 1 ázsiai (forrása Ázsia)

ország exportál. A forrásokat hozzáadva az előző adatokhoz látható, hogy a legnagyobb kakaóbab-exportból származó bevétellel rendelkező országokból exportált kakaóbab származási helye 60%-ban Afrika, 30%-ban Amerika és 10%-ban Ázsia volt. Ismét alátámasztja korábbi elképzelésünket a statisztika, miszerint a világ kakaóbab-ellátása erőteljesen koncentrálnak Afrikában.

Az árakat is közelebről megvizsgálva láthatjuk, hogy a ghánai kakaóbab szinte már gyanús módon drága. Ennek fogunk utána járni a második fejezetben.

Az európai exportált import árai a legmagasabbak, ugyanis azok vélhetően tartalmazzák a logisztikai költségeket is. Az első öt ország kakaóbabjának ára közti maximális eltérés 315,11 USD, az utánuk következő öt ország esetében pedig 409,04 az eltérés, tehát a csökkenés egyre nagyobb.

A statisztikák tanulságai

A fejezet lezárásaként foglaljuk össze, milyen felvetések, hipotézisek és konkrétabb kutatási célok születtek!

A legnagyobb termelők listájának alapján megállapítottuk, mely országokban koncentrálnak a kakaóbab-termelés, emellett felállítottunk egy teóriát a legnagyobb exportőrök listájának elemeire. A három legnagyobb termelő részletesebb megvizsgálása mellett döntöttünk.

Az exportőröket szemrevételezve két jelenséget is észrevettünk: az első az indonéz kakaóbab-feldolgozás fejlettsége és az alacsony import, a másik pedig a tény, hogy az európai kakaóbab-redistribúció legnagyobb központjai Hollandia és Belgium.

Az importőrök listáját megfigyelve alátámasztottuk a fenti elképzelést, illetve megállapításra került a három tüzetesebben megvizsgált importőr is.

Hogy teljesebb képet kapjunk, a további kakaóbab-alapú termékek importja és exportját is megfigyeltük, így rálátást nyerve a különböző országok feldolgozóiparának fejlettségére.

Egy kereskedelmi mátrixot megtekintve a legnagyobb termelők és legnagyobb importőrök között megfigyeltük, hogy az export fő forrása Afrika, a legnagyobb importőr pedig mindhárom termelő esetében az európai Hollandia.

Ezután megtekintettük a három importőr országba szállítók listáit, keresve, hogy a korábban felállított tézis, miszerint a kakaóbabot feldolgozás nélkül, nyersanyagként eladó államok valóban Afrikában koncentrálnak-e. A felvetés igaznak bizonyult.

A már korábban legnagyobb exportőrök egyikeként számontartott Hollandia exportját megvizsgálva láthattuk, hogy valóban a kis Benelux állam felel egész Európa kakaóbab-ellátásáért, itt található az európai kakóbab-import legfőbb kikötője.

Végül, de nem utolsó sorban a kakaóbab árát is górcső alá vettük, itt felettébb meglepő eredményekkel találkoztunk, melyeknek a következő fejezetben utána is járunk.

Az árakon kívül foglalkozni fogunk még az indonéz kakaóbab-feldolgozó iparral, a csokoládégyártás holland és Egyesült Államokbeli történetével, a kakaóbabbal kapcsolatos kizsákmányolással és az UTZ csokoládéval.

A statisztikákból megállapított információk között a legfontosabb a későbbiekben fuvarozás és törvénykezés szempontjából vizsgált országok listája. Ezek az országok importőr oldalról az Amerikai Egyesült Államok, Németország és Hollandia, exportőr oldalról pedig Elefántcsontpart és Ghána lesznek.

A KAKAÓBAB-EXPORT TÖRTÉNETE

Ebben a fejezetben utánajárunk az előző fejezetben vizsgált országok helyzetének és a statisztikák elemzése során felállított hipotézisek helyességének. Ha minden felállított hipotézis helyesnek bizonyul, megtaláltuk a későbbiekben törvénykezés és szállítás szempontjából szemrevételezendő országokat: Hollandia legnagyobb kikötője fogja képviselni Európát, az Egyesült Államok esetében az ország legnagyobb „kakaó-kikötőjének” távolságával fogunk számolni; a vizsgált exportőrünk pedig Elefántcsontpart lesz.

Meg fogjuk állapítani, hogy mennyi kakaóbab feldolgozására képes a holland ipar, melyik város Európa „kakaó-kikötője”, illetve utánajárunk, melyik ország dolgozza fel a második legtöbb kakaóbabot.

A világ legkövérebb országát is górcső alá vesszük: megtudjuk például, mennyi csokoládét gyárt évente az ország, melyik államokban koncentrálódik a gyártás, és hogy vajon a csokoládé-fogyasztástól hízik-e el az átlag amerikai?

Indonézia esetében leginkább a nagy, de hanyatló kakaóbab-feldolgozó iparról fogunk értekezni, legfőképpen az indonéz ipar nehézségeiről. Bár Indonézia nem exportál a vizsgált országokba, így ezután búcsút intünk a harmadik legnagyobb termelőnek, ezekkel az információkkal már méltóképpen tehetjük ezt.

Az előző fejezet legmeglepőbb felfedezése számomra a ghánai kakaóbab magas ára volt, így legfőképpen erre kerestem az okot. De emellett a kakaófák életciklusairól és aktuális termőképességéről is szó lesz az alfejezetben.

Elefántcsontpart esetében megtudhatjuk, hol vásárolhatunk fix áron az országból származó kakaóbabot akár mi magunk is, illetve szó lesz még arról, hogy hogy néz ki a kakaóbab-termelés a gyakorlatban.

Megvizsgáljuk, mi az összefüggés a kakaóbab őrlési módszere és a kakaóbabból készült termékek tőzsdei ára között.

Két nagyon fontos egység is helyt kapott még a fejezetben: a főleg napjainkban aktuális kizsákmányolás kérdése a kakaóbab-termelésben, emellett a már mindenkinek ismerősen csengő UTZ kakaóbab.

Végül pedig interjút készítünk egy magyar importőrrel, a Sambirano Golddal. Tőlük megtudhatjuk, milyen úton érkezik a prémium minőségű kakaóbab hazánkba.

Kakaóbab-feldolgozás Hollandiában

A szemrevételezést kezdjük a legnagyobb importőrrel! Hollandia teljes kakaóbab-importjának 92%-a Nyugat-Afrikából származik, melyet leginkább ömlesztve vásárol. Az ömlesztett kakaóbab feldolgozása az importőr Hollandiában történik, ugyanis a kis európai ország kakaóbab-feldolgozó ipara a világon a legnagyobb. A feldolgozott és félig feldolgozott terméket exportálja tovább Hollandia Európa-szerte, ahogy ezt korábban a statisztikák elemzésével is megállapíthattuk. (CBI, 2020a)

A kakaóbab legfontosabb holland kikötője Amsterdam, mely egyben a világ legnagyobb „kakaó-kikötője”. Ebben a kikötőben megtalálható minden, ami a zökkenőmentes kakaóbab-fuvarozáshoz szükséges: megfelelő felszerelés, raktározási egységek, tovább szállítási lehetőség számos kikötőbe és kakaóbab-feldolgozó üzembe. Hollandia fontos szerepe a kakaóbab-kereskedelemben nagy valószínűséggel a jövőben is megmarad, köszönhetően a régió nagy múltjának, a feldolgozóipar helyi koncentrátságának, a fenntarthatóságra való koncentrációnak és az innovációra való fogékonyságnak. A legfontosabb holland kakaóbab-tárolásra specializálódott cégek jelenleg a Commodity Centre Netherlands, a CJ Hendriks group és a C. Steinweg Group. (CBI, 2020b)

Hollandiában található a világ legnagyobb kakaóbab-őrle ipara, amely 2017 és 2018 között összesen 595 000 tonna kakaóbabot dolgozott fel. A második helyen egy meglepő ország található: Elefántcsontparton 559 000 tonna került feldolgozásra ugyanebben a periódusban. Utóbbi ország dinamikusan fejlődik, ugyanis a megtermelés helyén őrölt kakaóbab összességében olcsóbban importálható, mint amit előbb fuvarozni kell egy harmadik országba és onnan importálni. (ICCO, 2019)

Csokoládégyártás az Amerikai Egyesült Államokban

Az Amerikai Egyesült Államokban található a világ egyik legnagyobb csokoládéipara, amelyben a teljes termelés 90%-át a 400 legnagyobb vállalat végzi, ezek ellátását pedig további 250 vállalat. A csokoládéipar 35 államban található meg, viszont koncentráltabban van jelen Pennsylvania-ban, New Jersey-ben, Illinois-ban, Kaliforniában, New York-ban, Wisconsin-ban, Texas-ban, Virginia-ban és Ohio-ban.

Az Egyesült Államok csokoládéipara megközelítőleg 70 000 embernek ad munkát, ez a szám pedig megháromszorozódik, ha beleszámoljuk a csokoládé elosztásában és eladásában tevékenykedőket is.

Minden, az Egyesült Államokba importált egy dollárnyi kakaóbab mellé egytől két dollár értékig terjedő belföldi termék kerül felhasználásra a csokoládégyártás során, ezek lebontva:

- cukor évente 800 millió USD értékben
- tej és egyéb tej alapú termékek 490 millió USD értékben
- 296 millió kg héjas mogyoró
- kaliforniai mandula 67 millió USD értékben
- kukoricaszirup 205 millió USD értékben

A tejsokoládé átlagosan 30-35% kakaó-szárazanyagot, az étcsokoládé pedig minimum 70% szárazanyagot kell, hogy tartalmazzon.

Évente 435 millió USD-nyi kakaóbab kerül importálásra az Egyesült Államokba, amelyet belföldön dolgoznak fel, illetve 335 millió USD-nyi egyéb kakaóbabból készült termék (kakaópaszta, kakaóvaj, kakaópor), melynek legnagyobb forrása Elefántcsontpart.

Az Egyesült Államok gyártói 2010-ben majdnem 185 millió kg csokoládét és csokoládéhez hasonló produktumot (pl: csokoládés piskóta, csokoládés keksz) exportáltak több, mint 50 országba majdnem 800 millió USD értékben. Egy átlagos amerikai állampolgár éves csokoládé-fogyasztása 11 kilogramm volt, 64 dollár értékben, ez 55 000 kalóriát jelent évente és 150 kalóriát naponta. Ebből láthatjuk, hogy a világ elhízásban vezető országában a probléma forrása nem a csokoládé, ugyanis az egy átlagos felnőtt számára ajánlott napi kalóriabevitel 2000 kcl, ennek pedig csupán 7,5%-a az említett 150 kcl. (WCF, 2011)

Csokoládégyártás Indonéziában

A harmadik legnagyobb kakaóbab-termelő Indonézia különlegesnek számító helyzetére hamar rádőbbszünk: ebben az országban nem pusztán termelés folyik, hanem feldolgozóipara is fejlett. Ennek járunk utána ebben az alfejezetben.

A világ legnagyobb részén a túlkínálat uralkodik, a csökkenő kakaóbab-termeléssel rendelkező Indonéziában viszont nem ez a helyzet: a feldolgozóipar növekvő keresletét nem tudja lekövetni az egyre öregedő fák miatt csökkenő termelési ágazat. (GBG Indonesia, 2014a)

Sajnos az ország vezetői több irányelvet is bevezettek, amelyek miatt a farmerek és az ipar egyéb szereplői számára gazdaságilag kevésbé előnyös a fiatal fák ültetése, ugyanis új, szigorúbb szabályok és előírások kerültek bevezetésre, melyek akadályozzák az indonéziai kakaó-feldolgozó ipar fejlődését. (GBG Indonesia, 2016a)

Indonézia kakaóbab-termelése 1990-ben még nem érte el a 150 000 tonnát, 2009-ben majdnem 850 000 tonna volt, az általunk vizsgált 2018-ban pedig ismét hanyatlani kezdett, ugyanis már nem volt egészen 600 000 tonna. A kakaófák öregedése miatti csökkenés a termelésben a törvényi nehézségeken túl számos egyéb okból is nehezen megállítható: az utóbbi években feleződött a hektáronkénti hozam, a kistermelők kezében levő ültetvények, és az állami segítség nem megfelelő mivolta és a fejlesztésre jutó összeg csökkenése mind további szögek az ázsiai kakaóbab-feldolgozó ország fontos iparának koporsójába. (GBG Indonesia, 2014b)

Bár a további fejezetekben nem kerül további vizsgálatra Indonézia export terén egyik célország esetében sem, fontos megjegyezni, hogy míg az afrikai országok vámmentesen exportálhatnak az Európai Unióba kakaóbabot és abból készült termékeket, Indonézia esetében 4-6% vám fizetendő, így az Európai Unióban az indonéz termékek sokat vesztenek a versenyképességükből. (GBG Indonesia, 2016b)

Kakaóbab-termesztés Ghánában

A ghánai mezőgazdasági export legfontosabb tétele a kakaóbab, ezzel második helyen áll Elefántcsontpart után. (The World Bank, 2011) Az első fejezetben már megállapítottuk, hogy a kakaóbab nem őshonos Ghánában, betelepített növényről van szó. Ennek ellenére a megfelelő klímának hála az országban nagy mennyiségű kakaóbabot termelnek. A fő betakarítási időszak október, illetve egy kisebb betakarítási időszak van júliusban. (Berry, 1995)

A kakaóbab-termelésben az ország munkaerejének több, mint fele dolgozik és a GDP több, mint harmadának forrása. Az országban termelt kakaóbabot fix áron adják el a Cocoa Marketing Board-nak (COCOBOD). A magas minőségi elvárásoknak hála a ghánai kakaóbab globális szinten is a prémium kategória meghatározó terméke. (United World, 2011)

A ghánai kakaóbab-ültetvényeken gyakori látvány a gyerekmunkás, illetve sajnálatos módon a gyerekrabszolga. Ezzel a témával a kizsákmányolás alfejezetben foglalkozunk bővebben.

A kakaófa egy lassan termést hozó növény, legújabb alfajainak termőképessé válásának ideje több, mint 5 év, teljes termőkapacitását pedig 15-20 év alatt éri el. Egy 2007-ben kiadott tanulmány alapján láthatjuk, hogy a 2001-2003-as időszakban tapasztalt alacsony termény/termőterület arány mára sokat javult: 2003-ban 497 000 tonna, 2018-ban pedig már 947 632 tonna kakaóbabot termelt a kis afrikai ország. (Vigneri, 2007)

A kakaóbab 90%-a kis farmokon kerül megtermelésre (kis farmnak számít az a farm, ami 3 hektárnál kisebb területű) a hat legfőbb kakaó-termő vidéken: Ashati, Brong Ahafo, Eastern,

Volta, Central és Western régiókban, ahol az éves esőzés eléri az 1 000-1 500 mm-t. (Freshman, 2017)

Kakaóbab-termesztés Elefántcsontparton

A világ vezető termeszője és exportőre, Elefántcsontpart már 1978 óta vezeti ezt a listát. Jelenleg éves exportbevétele 40%-át teszi ki a kakaóbab. (Touré-Litsé, 2018) Az elefántcsontparti kakaóbab legfőbb felvásárlói a csokoládégyártó óriások, a Cadbury (székhelye Nagy-Britanniában található), a Hershey's (székhely: Egyesült Államok) és a Nestlé (székhely: Svájc); mindhárom cég az Euronext-en keresztül vásárolja a terméket fix áron. (Make Trade Fair, 2002)

Az Euronext egy 418 éves múltra visszatekintő tőzsde, amely még 1602-ben kezdte meg működését Amsterdam Stock Exchange néven. A műveleti központ La Défense-ban található, Párizs mellett, a hivatalos cím pedig Amsterdamban található. Itt cserél gazdát az elefántcsontparti kakaóbab legnagyobb része. (Euronext, 2020)

A termelés legnagyobb része Ghánához hasonlóan 1-3 hektáros farmokon történik. A betakarítást akkor kezdik meg, amikor már látható, hogy megfelelő mennyiségű kakaóbab beért. Ezután még a farmon felnyitásra kerülnek, leválasztásra kerül a héj, majd a hasznos részeket fermentálódni hagyják egy rövidebb időre, mielőtt továbbszállításra kerülnek a központi szárítóhelyre. A megszáritott magokat helyi felvásárlók veszik meg a farmerektől, akik faluról falura utazva mérik, vásárolják, és gyűjtik be a kakaóbabot. A felvásárló ezután egy nagyobb városban található raktárba szállítja a kakaóbabot, ahonnan az exportőrök által kerül felvásárlásra. Az exportőrök intézik el, nevükből is látható módon, a kakaóbab exportja körüli teendőket. (Franzen-Borgerhoff Mulder, 2007)

Ez mutatja, mennyi ember munkája van a kakaóbab termelésében és exportjában; kezdve a farm tulajdonosától az ott dolgozókon keresztül (akik gyakran rokonai a farmernek), a helyi felvásárlókon át az exportőrökig mindenki egy célért dolgozik: a kakaóbab Európába való eljuttatásáért.

Elefántcsontparton szintén problémás a gyermekmunka kérdése, amellyel a következő alfejezet foglalkozik.

A tőzsde és a kakaóbab őrlése

A kakaóbab őrlési módja és a tőzsdei ára között egy elsőre nem nyilvánvaló, de belegendolva logikus kapcsolat található.

Először nézzük az őrlés folyamatát! A masszává őrölt kakaóbab (kakaómassza) feldolgozása úgy folyik, hogy kipréselik belőle a kakaóvaját. A visszamaradt anyagot (ami általában a kezdeti massa 50%-a) porrá őrölik, ebből lesz a kakaópor. Attól függően, hogy milyen áron lehetséges a két termék eladása, néhány százalék eltérés viszont megengedett, értelemszerűen mindig a dráguló termékből készül több. (Conclude, 2014a)

Fontos még a kereslet befolyása is az árra. Erre remek példa, hogy 2008-2013 között az európai országok csokoládé-fogyasztása lecsökkent, az ázsiai országok pedig inkább kakaóport keresték. Így a kakaóvajra való kereslet lecsökkent, ami miatt az ára is alacsonyabb lett. A világválság után ismét nőtt a kakaóvaj iránt kereslet, viszont kereskedők szerint a termékek ára közti egyensúly nem lesz a jövőben stabilan megteremthető. Emiatt a feldolgozás a jövőben is az egyik irányba fog eltolódni. (Conclude, 2014b)

A jelenleg gyorsan növekvő ázsiai csokoládégyártók nagyobb arányban használnak termékeikben kakaóport, mint kakaóvaját az európaiakhoz képest. Emiatt számíthatunk arra, hogy a jövőben egyre inkább a kakaópor felé billen a „kakaóbab-mérleg”.

A mérleget az egyensúlyi állapot felé irányítja a kakaóvaj egy másik felhasználása, a szépségipar. Ebben az iparban a kakaóvajból több termék is elkészíthető: testápoló, napvédő krém, sampon, hajpakolás, ajakápoló (szőlőzsír). (Rossmann, 2020) Természetesen a mérleg ettől függetlenül nem kerül egyensúlyi állapotba, viszont jobban közelít felé.

Kizsákmányolás a kakaóbab-feldolgozó iparban

A kakaót európai gyarmatosítók vitték Afrikába a 19. században, a kakaóbab 90 százaléka kisebb családi gazdaságokban nő, ott termesztik és aratják a kakaófákon. A kakaóbabhüvelyek nem egyszerre érnek, egyetlen fán egyszerre találhatunk virágokat és az érés különböző szakaszaiban lévő hüvelyeket. Ha a kakaóbabok megértek és levágták őket a fákról kézzel, fermentálási, szárítási, tisztítási és csomagolási folyamaton mennek keresztül, ezeket mind a gazdálkodók végzik. A gazdálkodók a szárított kakaóbabokat közvetítőknél adják el, amely az exportálókön keresztül kerül a csokoládé előállító országokba. (24.hu, 2016)

Éppen emiatt a kakaótermesztőkre jellemző az elszegényedés, a munkások kizsákmányolása, a gyermekmunka és a környezetre gyakorolt káros hatások sora. (24.hu, 2016)

Egy átlagos kakaóbab-farmer család napi bevétele 0,78\$. A megélhetéshez szükséges összes 2,51\$. Ennek eléréseért küzd a Fairtrade International. (Fairtrade International, 2018)

A fejlett világ lakói által kedvelt édességekért nagy árat fizetnek a kevésbé fejlett országok lakói: a felszámolhatatlannak tűnő gyerekmunka, mi több, gyerekrabszolgaság jelentős probléma a kakaóbab-termelő vidékeken.

Nagyjából 2 millió gyerekmunkás dolgozik Nyugat-Afrikában, legfőképpen a két legnagyobb termelő országban. Macsetéket és más veszélyes eszközöket használnak, hogy eltávolítsák a kakaóbabok hüvelyeit a fákról, majd pedig hogy felnyissák a hüvelyeket, és kiszedjék belőlük a babot. Kakaóbabok nehéz terhét cipelik a mezőről a szárító zsákokhoz, és veszélyes vegyi anyagoknak, növényvédő szereknek és műtrágyának vannak kitéve. (Sommerregger-Woldenberg, 2016) Felszabadításuk különösen nagy nehézségekbe ütközik több okból, ezek közül a legmeghatározóbbak a mélyszegénység, nem elegendő és megfelelő minőségű oktatás, növekvő kereslet a kakaóbabra, növekvő intenzitású termelés és a gyerekmunka alacsonyabb költségének kihasználása. (Balch, 2018)

A gyerekekkel való bánásmódba betekintést ad a két gyerekekkel készült 2001-es interjú, amely bár régi, a helyzet sajnos változatlan: a gyerekeknek fizetett munkát, lakhatást és tanulási lehetőséget ígérnek, majd ezek helyett (fizetetlen) munkára kényszerítik őket komoly fizikai erőszakkal, hetente akár 100 órát dolgoztatják őket, a szökést megkísérlő gyerekek pedig még nagyobb fizikai abúzusban részesülnek. (Raghavan, 2001)

A problémára szóba jövő megoldások természetesen mindenkiben azonnal felmerülnek: a farmerek segítése a mélyszegénységből való kilépésre, az oktatás fejlesztése, a magasabb árú fairtrade kakaóbab vásárlása és a modernizáció sokat javítana a helyzeten. Ezeken dolgozik a World Cocoa Foundation (WCF), melynek több, mint 100 cég képezi tagját, köztük a Nestlé, a Cadbury és a Hershey's. Bár a WCF számos partnerrel dolgozik együtt, fontos megemlíteni, hogy sajnálatos módon az összes termelőnek ez nagyon kis részét érinti, így a segítségből nem részesülhet minden arra szoruló, nehéz helyzetbe kényszerült ember. Emiatt fentebb említett céljainak elérése is felettebb nagy nehézségekbe ütközik. (WCF, 2020)

A fenntarthatóságról a Mars Inc. kisvideóját is megnéztem (Mars Inc, 2020). A videó Elefántcsontparton, Soubre városában készült. Ebből megtudhatjuk, hogy az afrikai országban több, mint 800 000 kakaóbab-termesztéssel foglalkozó ember él. A termelő családok számos kihívással, mi több, nehézséggel kell, hogy szembenézzenek: a változó környezeten és a klímaváltozáson kívül hatalmas gond, hogy se megfelelő minőségű és mennyiségű oktatáshoz, sem pedig megfelelő egészségügyi ellátáshoz nem férnek hozzá, emellett pénzügyi szolgáltatások sem feltétlenül elérhetők számukra. A Cocoa for Generations egy új stratégia a Mars részéről, amelynek célja a fenntarthatóság fogalmának kibővítése. Az eddigiekben, ha az

ember a fenntarthatóságra gondolt, a hozzá kapcsolt kifejezések általában a magasabb bérezés, a környezet védelme és a fairtrade termékek voltak.

Az említett stratégia viszont tartalmaz az ezeken kívül további elemeket is. Két fő részre bontható: a felelősségteljeség és a fenntarthatóság is helyet kaptak benne. Céljuk, hogy a kakaóbab-termelők élete teljes lehessen, megkíméljék az erdőket, jobb jövőt biztosítsanak a kakaóbab-termelők gyermekeinek, javítsák a termelők életkörülményeit és magasabb fizetést biztosítsanak számukra.

A fenntartható kakaóbab érdekében néhány farmerrel szorosabb együttműködésbe is kezdtek a stratégiát megvalósító, helyben dolgozó segítők: ezeket a termelőket oktatásban részesítik arról, hogy hogyan növeljék a betakarított kakaóbab mennyiségét és hogyan tegyék általánosan jobbá a termelőterületeiket, ezáltal magasabb összeget keresve a természetből. Ennek megvalósításához technikai segítséget és coaching-ot is vállalnak, emellett a tervekészítésben is segítenek. Az így megkeresett többletpénzt utána a farmerek visszaforgathatják további modernizációba, életminőségük pedig értelemszerűen jobb lesz.

A videóban megszólaló termelő a videó kiadásának időpontjában (2020.02.12.) meglegedettségéről számol be a neki segítők (tanárok, coach-ok) munkájáról.

A farmereken közvetlen tanításán és segítésén kívül még egy fontos iniciativa is helyet kapott a stratégiában: a termelő családok nőtagjai számára szocializációs lehetőséget adnak. Ennek hála tanulhatnak együtt, segíthetik egymást, összefoghatnak számukra fontos ügyek érdekében és dolgozhatnak együtt, ezáltal jobbá tehetik az életüket, gyermekeiknek pedig több és jobb lehetőségeket tudnak adni a jövőre nézve. A videóban nyilatkozó hölgy szerint a tanulás nehéz folyamat, viszont látja az általa kiváltott pozitív hatásokat, ennek hála pedig szereti csinálni.

Összességében a kakaóbab-termesztés nehéz, dinamikusan változó munka. Emiatt a kakaóbab-termelőknek minden segítséget és lehetőséget meg kell adni a fejlődésre és a jobb életre. Meg kell becsülnünk azokat, akik ezt a dolgos, nehéz életet élik.

Az UTZ kakaóbab

Vásárlásaink során gyakran találkozhatunk az UTZ logóval. De mit jelent ez a csokoládékon feltűnő kis bélyeg a világ számára?

Az UTZ Certified a világ egyik legnagyobb kávéra, kakaóra és teára vonatkozó fenntarthatósági programja, többek között fenntartható kakaótermesztést folytató kakaótermesztőket támogat. Jelenleg több, mint 760 000 kakaó-farmer van a programban és 21 országban kerül termelésre UTZ certifikációval rendelkező kakaóbab. Jelenleg 128 országban

elérhető UTZ csokoládé (és egyéb, kakaóbabból készült termék). 2017-ben elegendő UTZ kakaóbab került eladásra ahhoz, hogy 29 milliárd tejsokoládé-táblát gyártsanak. (UTZ, 2020a)

A kakaóbab-termelés a gyerekmunkán kívül is rejt magában nehézségeket: nem megfelelő termékenység-menedzsment, öregedő kakaófák, nem megfelelő vegyszerek használata és a kontroll nélküli erdőirtás mind akadályozzák a fenntarthatóságot. Szerencsére a fejlett világ fogyasztói egyre inkább tenni akarnak ezellen a helyzet ellen, így növekvő mennyiségben fogyasztunk UTZ certifikált csokoládét. (UTZ, 2020b)

Az UTZ is együtt dolgozik a Nestlével, a Mondelez-vel (melynek tulajdona a Cadbury) és a Hershey's-zel. Ezek a cégek 100%-ban UTZ kakaóbabból dolgoznak. A 10 legnagyobb csokoládégyártóból 5 (Nestlé, Ferrero, Hershey, Mars, Mondelez) kizárólag UTZ kakaóbabból dolgozik. (UTZ, 2020c)

Jelenleg ez a legelismertebb és legelterjedtebb certifikáció, mely a magyar fogyasztóknak a Nestlé termékein kívül ismerős lehet az Aldi és a Lidl polcairól, ugyanis ezek az áruházláncok is kizárólag UTZ csokoládét forgalmaznak.

Az UTZ tanúsítvánnyal rendelkező termesztők üzemgazdasági, szociális munkakörülményekre és környezetgazdálkodásra vonatkozó képzésben részesültek. Mindez segítséget jelent a kakaótermesztőknek abban, hogy sikeresebben végezhesék a munkájukat, magasabb hozamot célozhassanak meg, így növelhessék az életszínvonalukat. Ez teszi lehetővé az egyes családok számára, hogy például iskolába küldhessék a gyermekeiket. A tanúsítvánnyal rendelkező kakaó minőségének biztosítása érdekében rendszeresen független szakértők ellenőrzik a kakaótermesztőket és ültetvényeiket.

Ezáltal a fenntartható csokoládé lenne az új norma, mi pedig boldogan haraphatnánk bele a finom édességbe, tudva, hogy a hozzá való nyersanyagot megtermelő farmer életminősége megfelelően magas. (UTZ, 2020d)

Interjú a Sambirano Golddal

Ebben a fejezetben betekintést nyerünk a kakaóbab-import gyakorlati működésébe a Sambirano Gold vállalkozással készült interjú segítségével. A két alapító, Szabó Vilmos és Volráb Vanda 2017-ben indította el a vállalkozást. A kakaóbab eladásán kívül fontosnak tartják még a felvilágosítást is a kakaóbabbal és annak jótékony hatásaival, illetve vitamin-és tápanyag tartalmával kapcsolatban, így oldalukon (www.kakaobab.com) számos tudományos cikket is lefordítottak, illetve közérthető módon publikáltak. Emellett található még a

weboldalukon több recept, vezetnek egy érdekes blogot, illetve termékeikről is olvashatunk pontos leírásokat.

A vállalat alapítói beleegyeztek egy rövid interjúba, így megtudhatjuk, milyen termékeket forgalmaznak pontosan, illetve hogyan jut el hazánkba a kakaóbab.

Köszönöm, hogy elfogadták a felkérést! Én már ismerem a munkásságukat, de kérem, be tudnák mutatni a vállalatot röviden a szakdolgozatot olvasóknak?

Vállalkozásunkat 2017-ben, a kakaó-flavonoidok tudományosan is igazolt, rendkívüli élettani hatásaira alapozva indítottuk el. Célunk, hogy prémium minőségű mindenmentes termékeinkkel a természetes vitaminok és tápanyagok bőséges forrásait kínáljuk egészségtudatos fogyasztóink számára.

Nagyon fontosnak tartjuk a felvilágosítást is, ezért különösen nagy figyelmet fordítunk a kakaóval és a kakaó-flavonoidokkal kapcsolatos különböző tudományos kutatásokra.

A Sambirano Gold termékcsalád olyan prémium minőségű kakaó termékeket kínál, melyekből természetes módon, megfelelő mennyiségben és minőségben juthatunk hozzá a kakaó-flavonoidokhoz és más, a szervezet számára szintén nagyon fontos vitaminokhoz, tápanyagokhoz.

Milyen termékeket forgalmaznak a nyers, egész kakaóbabon kívül?

Habár a vállalkozásunkat ezzel az egy termékkel, a nyers, napon szárított kakaóbabbal indítottuk, ma már nyers kakaóbab töret, nyers kakaópor, pörkölt kakaóbab töret, 100% kakaó tartalmú csokoládé pasztilla, kakaóvaj pasztilla, növényi fehérje és superfood porkeverékek (kakaóporral) is megtalálhatók a kínálatunkban. Ezen mentes termékek mellett, két nem mentes csokoládé különlegességet is felvettünk a kínálatunkba. A ruby csokoládé pasztillát és a szőke (karamellás) csokoládé pasztillát. Nem mentesek, de eléggé különlegesek ahhoz, hogy beférjenek prémium kínálatunkba.

Melyik országból származnak az önök által forgalmazott termékek?

A nyers kakaótermékeket most már Peruból importáljuk, de eleinte madagaszkári és ecuadori kakaóbabbal is dolgoztunk. Az elmúlt években több külföldi szállítóval is együtt működünk, de sajnos sokszor ingadozott a minőség az utóbb említett származási helyek

esetében. Sok próbálkozás után a Peruból származó kakaóbabok bizonyultak számunkra a legmegfelelőbbnek, ezért ma már csak Peruból szerezzük be a nyers kakaó termékeinket. A csokoládé termékeink Belgiumból származnak.

Hogyan folyik az önök által forgalmazott nyers, egész kakaóbab előkészítése? Hol történik ez?

Ha a magyarországi folyamatokra gondolsz, akkor a saját üzemünkben, kézzel csomagoljuk a termékeket. A beszerzésnél nagyon fontos, hogy tisztított, válogatott kakaóbabokat tudjunk vásárolni, ezért elengedhetetlen a megfelelő termelő megtalálása, aki igényünknek megfelelően szüretel, fermentál, szárít, tisztít, válogat.

A termékeik rendelkeznek UTZ, Fairtrade, vagy egyéb, kizsákmányolás-mentességről és/vagy fenntarthatóságról szóló tanúsítvánnyal?

Számunkra is nagyon fontos lenne, hogy UTZ tanúsítvánnyal rendelkezzenek a Peruból beszerzett kakaó termékeink, amit szorgalmazunk is a perui partnerünknel, előreláthatólag a jövő évtől már UTZ tanúsítottak lesznek ezek a termékeink.

Milyen úton jut el az áru Magyarországra fizikailag? Melyik kikötőből, és onnan milyen úton érkezik önökhöz?

A termékeket hajózzuk, általában gyűjtő konténerben érkeznek. Callao-Hamburg, onnan pedig kamionnal érkezik Magyarországra.

Inkább nagy tételben (10 tonna felett) vagy kisebb tételben rendelnek?

Egyelőre még 10 tonna alatti rendeléseink vannak.

Melyik termékük a legnépszerűbb? Melyik volt az első termékük?

Az első termékünk az egész szemű kakaóbab volt. A mai napig ez a legnépszerűbb termékünk, de elég szorosan a közelében van a 100% kakaó tartalmú csokoládé pasztilla és a nyers kakaópor is.

AZ IMPORT-, ÉS EXPORTSZABÁLYOZÁS FORRÁSAI

Ebben a fejezetben az Amerikai Egyesült Államok és az Európai Unió importra vonatkozó törvényeit vizsgáljuk meg, illetve a bevitelhez szükséges egyéb engedélyeket, ha vannak.

Az Európai Unió esetében nagyon egyszerű dolgunk van: az egyetemi tanulmányok során gyakran használt TARIC felületén elegendő megtekinteni a kakaóbabra vonatkozó minden szabályozást.

A TARIC (Tarif Intégré de la Communauté, Integrated Tariff of the European Union, szabadfordításban az Európai Unió integrált vámrendszere) egy többnyelvű adattár, amely tartalmaz minden információt, amely szükséges az Unióba történő importáláshoz: a vám mértékét és az egyéb szükséges dokumentumok felsorolását. Ez azért különösen hasznos, mert ad egy tisztább és egyszerűbb felületet az importőröknek és exportőröknek, ahol könnyedén utána tudnak járni minden fizetendő díjnak és elintézendő dokumentációnak. Emellett azt is lehetővé teszi, hogy statisztikai adatokat gyűjtsenek a hatékonyabb működés érdekében. A naponta frissülő rendszerbe minden változás azonnal felvezetésre kerül, így a keresett adatok mindig a lehető legfrissebbek lesznek. (European Commission, 2020)

Az Amerikai Egyesült Államok esetében, mivel a tengerentúli országra kevésbé részletesen terjedtek ki a tanulmányaink, az ICCO (International Cocoa Organization, Nemzetközi Kakaó-szervezet) felületét vesszük alapul.

Az ICCO egy globális szervezet, amely kakaóbab-termelő és kakaóbab-feldolgozó országokból egyaránt áll. 1973-ban alapították, jelenlegi székhelye Abidjan-ban van, Elefántcsontparton (a város neve ismerős lehet, ugyanis itt található Afrika második legnagyobb kikötője). Az ICCO céljai a fenntartható termelés, a farmerek megfelelő fizetése, a minél kevesebb vegyszer használata, az erdőirtás elkerülése és a gyermekmunka megszüntetése. A szervezet „anyja” az ENSZ (Egyesült Nemzetek Szervezete).

Vám az Európai Unióban

A TARIC rendszerében keresve a „goods code” (árukód) menüpont melletti „browse” (böngészés) kiválasztásával tudjuk megtekinteni a teljes tétellistát, majd ebben megkeresni a kakaóbabot.

A kakaóbab a IV. szekcióban található (előre elkészített élelmiszerek, italok, tömények, dohány és dohánypótló-szerek), ezen belül pedig a 18. fejezetben, tehát a kakaóbab és kakaóbab-készítmények közt. Ebből tudjuk, hogy TARIC-kódjának első 2 számjegye 18. Ezután következnek az alfejezetek, itt rögtön az első kell nekünk, ugyanis ide tartozik a kakaóbab, egész vagy megtört, nyers és sült formában is. Ebből tudjuk, hogy a második két számjegye 01.

A kakaóbab teljes TARIC-száma tehát 1801 0000 00.

Ezután már csak a származási helyet/célországot kell kiválasztanunk, ami Elefántcsontpart (itt Ivory Coast néven szerepel, nem Cote D’Ivoire-ként, franciául), majd rákattintani a „Retrieve measures” (intézkedések megtekintése) menüpontra, és gyönyörködni az eredményben.

A kakaóbab az Erga Omnes R2204/99 értelmében 2000. 07. 01. óta, illetve az EPA 1032 (Economic Partnership Agreements) R1076/16 alapján 2016. 07. 28. óta vámmentes.

Az Erga Omnes kiköti még, hogy amennyiben organikus termékről van szó, szükséges a C 644 nevű vizsgálati tanúsítvány, amennyiben nem organikus a termék, az Y 929-es tanúsítvány bemutatása kötelező. (Eurpoean Comission, 2020)

A C 644 tanúsítvány be nem mutatása esetén a termék semmiképpen nem hozható forgalomba organikusként, még abban az esetben sem, ha az importőr a későbbiekben mégis be tudja mutatni a tanúsítványt. (Finnish Food Safety Authority Evira, 2017)

Vám az Amerikai Egyesült Államokban

Az Egyesült Államok vámszabályzásáról a korábban említett ICCO cikk alapján fogunk információt szerezni. A cikk első fele is segít nagyobb rálátást nyerni a nemzetközi kakaóbab-kereskedelemre, viszont a nekünk fontos rész a 10. oldalon található, itt van ugyanis az importvámok rövid, táblázatos összefoglalója, ahol láthatjuk, hogy az Egyesült Államokban a kakaóbabra kivetett vám az Európai Unióhoz hasonlóan 0% a világ minden országából. Érdekes, hogy a táblázatban látható minden ország és unió (Európai Unió, Japán, Oroszország, Kanada, Egyesült Államok, Svájc és Malajzia) esetében 0% az importvám az összes országból. Ebből láthatjuk, hogy a kakaóbab egy általánosan világszerte vámmentes termék. (ICCO, 2008)

Az adatok aktualitása természetesen költségszámító-programmal is ellenőriztük, itt szintén a 0% fizetendő vámot jelölték meg a megfelelő értéknek. (Freightos, 2020)

A korábban vizsgált két kakaóbabból készült termék után fizetendő vám is megtalálható a cikkben, így azokat is megtekintjük.

A kakaóvaj az Amerikai Egyesült Államokban szintén vámmentes, a vizsgált exportőrök (Kamerun, Elefántcsontpart, Ghána, Nigéria, Brazília, Dominikai Köztársaság, Ecuador, Trinidad és Tobago, Venezuela, Malajzia, Pápua Új-Guinea, továbbiakban: vizsgált exportőrök) mindegyikéből 0% a vám, további országokból viszont akár 25% is lehet. Az Európai Unióba történő behozatalkor viszont, amennyiben a származási hely Brazília, 7,7%-os importvám fizetendő. (European Commission, 2020a) További országokból az Európai Unióba való behozatalkor fizetendő importvám 4,2 és 7,7% között változik.

Kakaópor esetében az Egyesült Államokban kivetett importvám ismét 0% a vizsgált exportőrök esetében, egyéb országoknál viszont 0,07-0,52 USD fizetendő kilogrammonként. Az Európai Unió ismét Brazílián kívül vámmentes (8%), további országokból történő import esetén pedig 2,8-8% vám fizetendő.

ÁRUELJUTTATÁS KÖLTSÉGEI

Az összehasonlítás előtti utolsó fejezetünkben az árueljuttatás összköltségéről lesz szó, vagyis a fuvarozási vagy logisztikai költségről.

Ebben a fejezetben szó lesz négy nagyobb témakörrel. Elsőként a kakaóbab megfelelő körülmények közt történő fuvarozásához szükséges óvintézkedésekről, amelyekbe egy teljes FCC (Federation of Cocoa Commerce Ltd) cikk tömör, remekül megfogalmazott módon nyújt belátást akár a laikusoknak is.

Második témakörként a biztosítási költség kalkulációs modelljét ismerjük meg, ami alapján kiszámolhatjuk az áruk után fizetendő összeget.

Harmadikként a különböző kikötők közti távolságokra tekintünk ki, ugyanis ez fogja az utolsó alfejezet alapját is adni. Amennyiben a kakaóbab egy gyorsan megromló áru lenne, bizonyos távolság felett nem lenne bármilyen módon szállítható (ilyen áruk pl a naposcsibe, az érett avokádó és az érett banán). Rögtön az első alfejezetből, illetve a korábbi részekből viszont tudjuk, hogy a kiszárított kakaóbab nyugodtan szállítható hajón, akár hosszú időn keresztül is a megfelelő körülmények között, így nem kell egyik célország esetében sem eltérnünk az olcsó, lassú hajóval történő szállítástól.

Negyedikként kalkulátor segítségével meghatározzuk a három fő kikötő, Abidjan, Amszterdam és Camden közti fuvar díjait. Ebben az alfejezetben ki fog derülni, miért hosszabb idő a hajónak megtenni a tengeri mérföldekben mérve rövidebb utat Abidjan és Amszterdam közt, mint az Atlanti-óceánt átszelő Abidjan-Camden útvonalon végighaladni.

Ezután a fejezet után nem lesz más hátra, mint az eddig megismert költségek összehasonlítása egy példán keresztül, ami alapján megismerhetjük a kakaóbab importköltségének különbségeit az Európai Unióban (azon belül is Hollandiában) és az Amerikai Egyesült Államokban (azon belül is New Jersey államban). Mindkét importőr esetében a legnagyobb kikötőket fogjuk vizsgálni.

Minőségromlás nélküli kakaóbab-fuvarozás

Hogyan fuvarozzunk minőségromlás nélkül kakaóbabot? Az FCC (Federation of Cocoa Commerce Ltd) iránymutatása alapján ezt az információt is könnyedén megszerezhetjük. (ICCO, 2010)

Ahogy azt már korábban megállapítottuk, a kakaóbab szállítása leggyakrabban hajóval történik, így ezzel a módszerrel fogunk foglalkozni.

A fuvar lefoglalása és a szerződéskötés előtt fontos, hogy a vevő (vagy a szállító, amennyiben ő intézi a fuvar) ellenőrizze a lehetséges fuvarozókat, a fuvarozás lehetséges időtartamait és indulási időit. A cél a foglalás időpontjához legközelebbi indulás és a minél rövidebb fuvarozással eltelt idő. Fontos még emellett, hogy a hajóról a lehető legkevesebb alkalommal kerüljön átpakolásra az áru, ezzel is védve azt a felesleges kockázatoktól (pl vízbe esés). Elsőre fel sem merülne a vevőben, de fontos még utánajárni, hogy a konténerek semmiképpen ne legyenek a tranzitban hagyva, amíg például összejön az elegendő fuvarozandó áru. Emellett közvetlenül a fuvarozás előtt is meg kell vizsgálni, hogy a hajó és a konténerek a megfelelő állapotban vannak-e.

Miután sikerült kiválasztani a megfelelő fuvarozót, ideje a konténerekkel is foglalkozni. A konténereknek tisztáknak kell lenniük, rozsdamentesnek, lyukmentesnek, vízállónak (ez biztosítja, hogy nedvesség sem juthat a konténerbe, ami az óceáni, tengeri és édesvízi fuvarozásnál elengedhetetlen) és bármilyen nemű idegen anyagtól is mentesnek, ami negatív hatással lehet a kakaóbab minőségére. Bár a tisztaságot már megemlítettük, fontos kiemelni, hogy ebbe nem csak a kitakarítás tartozik bele, hiszen étkezési célra feldolgozásra kerülő árucikkről van szó; tehát kiemelten fontos a rovar-, és bármilyen gáztól való mentesség.

Ezután következhet a konténer előkészítése a szállításra, ehhez ki kell bélelni minimum kétrétegű hullámkartonnal ki legyen bélelve, emellett szükséges konténerenként elegendő silica gél, amely a nedvesség ellen véd.

A szállító felelőssége biztosítani, hogy a kakaóbab megfelelően kiszárítva kerüljön fel a hajóra, tehát 8% alatt legyen a nedvességtartalma. A rakodó kikötőben való gyorszáritás nem javasolt, ugyanis a kakaóbab természeténél fogva vízfelvő tulajdonságú.

Rakodás előtt fontos, hogy a 2 rétegű hullámkarton megfelelően rögzítve legyen a konténer falaira, tehát ne ragasztva, hanem kötve legyen. A konténer aljára és a plafonra is ajánlott

kartont tenni, hogy a kakaó ne érintkezzen acéllal, bármilyen fallal vagy ajtóval. A szellőzőnyílásokat nem szabad letakarni a kartonnal.

Nem javasolt a kakaóbab és a konténer bármely fala közt helyet hagyni. A karton nem használható helykitöltésre, ugyanis nedvszívó tulajdonsága miatt nem megfelelő környezetet teremt a kakaóbab számára.

Egy 20'-as konténerbe minimum 12x2 kg silica gél szükséges, hosszú utakhoz (pl Nyugat-Afrika-Ázsia) 20x2 kg silica gél javasolt egy ugyanekkora konténerbe. A kartonhoz hasonlóan a silica gélt sem ajánlott helykitöltőként használni.

A megtöltött konténereknek a hajón a vízszint alatt kell lenniük, bojlerektől és egyéb hőforrásoktól távol, napfénytől védett helyen. A szállító felelőssége ellenőrizni, hogy az ajtók megfelelően le legyenek zárva, így az áru minden külső hatástól védve legyen. A ládát a vevőhöz való megérkezésig ki nem nyithatóvá kell tenni.

A konténereket a megérkezésük után minél előbb ki kell pakolni.

Biztosítás

A fuvarozáshoz kapcsolódó másik költség a biztosítás, amelynek meghatározásához egy sourcinggal foglalkozó weboldalon található, a biztosítási költség meghatározásában segítő cikket fogunk használni. (Kennemer, 2019)

A cikkben megtalálhatjuk, hogy a biztosítás ára a teljes érték 0,5%-a. Biztosítást mindig a teljes érték 110%-ára kötünk, így a fizetendő összeg a teljes érték 110%-a. A fizetendő összeg nem függ a távtól.

Ebből láthatjuk, hogy az utolsó fejezet összehasonlításában nem fog változtatni a teljes költségen a biztosítás.

Távolságok a fő kikötők között

Ez az alfejezet a fő kikötők közötti távolságokról fog szólni. Elsőként nézzük a Port of Amsterdam távolságát az Autonomous Port of Abidjan-tól (Független Abidjani Kikötő), amely az elefántcsontparti kakaóbab-szállítás fő kikötője.

Mielőtt azonban a távolságot vizsgáljuk, tekintsünk bele pár mondat erejéig a kikötő történetébe és szerepébe! Nyugat-Afrika legfontosabb és legnagyobb, Afrika második legnagyobb kikötője (az első helyezett a Durban Kikötő) 1951-ben kezdte meg működését. Nem pusztán Elefántcsontpart exportál ezen a kikötőn keresztül; a környező, tengerpart nélküli országok

számára szintén fontos központról van szó. Ezek az országok Burkina Faso, Mali, Niger, Csád és Guinea.

A kikötő megfelel az ISPS-nek (International Ship and Port Facility Security; Biztonsági Pótlék), ezzel is mutatva az afrikai ország modernizációra és minél megfelelőbb és hatékonyabb működésre való törekvését és hajlandóságát. A legnagyobb, a kikötőben működő vállalatok az SDV-SAGA (logisztikai cég, amely több, mint 4 000 embert foglalkoztat csak a kikötőben), a SETV (a hajóterminál fő operátora; Société d'Exploitation du Terminal de Vridi), a Sitarail (vasúti magáncég) és a SIMAT (szállítmányozási cég, a harmadik legnagyobb Elefántcsontparton a DELMAS és a BOLLORE után). (Winne, 2008)

A két kikötő egymástól 3758 tengeri mérföldre található, amelyet egy hajó 10 csomó sebességgel haladva 15 nap és 16 óra alatt tesz meg. (Sea Distances, 2020)

2. ábra – Saját szerkesztés, Sea Distances alapján, 2020

Az Egyesült Államok esetében több kakaóbab-feldolgozó és csokoládégyártó állam is található: Pennsylvania, New Jersey, Illinois, Kalifornia, New York, Wisconsin, Texas, Virginia és Ohio. Ezek közül az államok közül tengerparttal rendelkezik New Jersey, Kalifornia, New York, Texas és Virginia. (WorldAtlas, 2020) Az ország legnagyobb kikötője Camdenben található, New Jersey államban. (Loyd, 2011) Ez a kikötő 4535 tengeri mérföldre található Abidjantól, amelyet 10 csomó sebességgel haladva 18 nap és 22 óra alatt tesz meg egy hajó.

3. ábra - Saját szerkesztés, Sea Distances alapján, 2020

Fuvarozási költségek

A fuvarozási költségek megállapításához a Freightos oldalát fogjuk használni, ugyanis ez volt a legmegbízhatóbb, és a legmegfelelőbben működő oldal, ahol lehetett a fuvar megrendelése nélkül árra való becslést kapni. A jelenlegi helyzetben, egy világvárvány által okozott komoly nehézségek között etikátlannak éreztem volna egy meg nem valósuló megrendeléssel terhelni bármelyik logisztikai szolgáltatót terhelni, így az oldalon kapott, így is jól láthatóan erősen különböző árakat fogjuk használni. Emellett sok logisztikai szolgáltató jelezte honlapján, hogy magánemberekkel és egyéni vállalkozókkal nem üzletelnek, ne is keressem őket.

Az első fejezetben 20'-as konténerről (20 láb hosszú, méterben kifejezve ez 610x244x259 cm-t jelent) szólt a szállítási útmutató, így most ismét ekkora konténerrel számoltunk. Emellett a szállítás FCL (full container load, teljes konténer rakomány) lesz, ugyanis a szárított kakaóbab szállításához szükséges intézkedések nem igazán teszik lehetővé, hogy egyéb áru is kerüljön a konténerbe úgy, hogy egyik áru se sérüljön meg.

A kakaóbab súlya 593 kg/m^3 , tehát a konténer $38,55 \text{ m}^3$ -én $22\,860,15 \text{ kg}$ (22 tonna) kakaóbab férne el, ha a konténer tökéletesen ki lenne töltve kakaóbabbal, és semmi mással. (Aqua-calc, 2020a) Ezzel a konténer túlsúlyos lenne (egy konténer $19\,900 \text{ kg}$ -tól számít túlsúlyosnak). (Radu, 2010)

Viszont az előző esetben nem számoltunk a silica géllal és a kartonnal. A silica gél tömege 2320 kg/m³, tehát a 24 kg gél kevesebb, mint 10 cm³ helyet fog igénybe venni. A karton súlya már jelentősen kisebb, helyigénye viszont elég nagy. (Aqua-calc, 2020b) A megfelelő szállítási biztonság érdekében, illetve tekintettel a kakaóbab nem tölti ki teljesen a rendelkezésre álló helyet még nagy jóindulattal számolva is maximum 30 m³-nyi fog belőle a konténerbe férni. Ennek súlya 17 790 kg, amely még akkor is a túlsúlyosság határán alul van, ha a konténerbe kerülő további anyagokat hozzáadjuk.

Előjáróban tehát megállapítottuk, hogy FCL szállítjuk az árut 20 láb hosszú konténerben. Most pedig tekintsük meg a kapott árakat.

Elsőként nézzük az Abidjan-Amszterdam (CIABJ-NLAMS, ahol az első két betű az ország, az utolsó két betű a kikötő kódja) utat, tehát az Elefántcsontpartról érkező, Hollandiába befutó egy konténernyi, nem túlsúlyos rakomány hajón történő fuvarozását! A becslés erre az útra 43-56 nap alatt megtett útra 1 146-1 266 USD. (Freightos, 2020a)

Az időtartam és az ár Abidjan-Camden (CIABJ-USCDE) 17-20 napra 3 527-4 536 USD volt. (Freightos, 2020a)

Korábban a távolság-kalkulátorban Amszterdam távolsága 3758 tengeri mérföld volt, amit 15 nap 16 óra alatt tehet meg egy hajó, míg Camden 4535 tengeri mérföld, amit 18 nap 22 óra alatt tesz meg egy hajó standard sebességgel. Ehhez képest itt Amszterdam 43-56 nap, Camden pedig 17-20 nap.

Camden esetében a kapott érték megfelel a korábban látottaknak, Amszterdam esetében viszont egy kicsit el kell gondolkodnunk, mégis mitől lett a 16 napból akár 50? Okozhatná ezt akár az is, hogy a partmenti járatok lassabbak, de ennél sokkal egyszerűbb és logikusabb oka van: ahogy az előző térképen is látható, a hajó végighalad Európa körül. Európa óceánparti országaiban pedig számos kikötő található.

Ezekben a kikötőkben, tekintettel a teljes hajó lefoglalása helyett csupán közel 18 tonna kakaóbabot fuvaroztatunk, nagy eséllyel lesz több kikötő is, ahol megáll a hajó. A kikötőkben történő megállás, fel-és lerakodás illetve várakozási idő miatt a teljes szállítási idő jelentősen megnő.

Szerencsére a kakaóbab nem kényes az ilyen szállítási időre, esetleg +16 kg silica gél a konténerbe való helyezésével még biztosabbá tehető az amszterdami szállítmány minősége. 1 kg silica gél nettó lakossági ára 2200 HUF, amely USD-ban kifejezve 7,22, a teljes ár így 115,52 USD. (Fiorex, 2020) Bár nagy tételben gyakran vásárló vevők számára ez az ár alacsonyabb,

annak megszerzéséhez ismételten meg nem valósuló üzletet kellene kezdeményeznem, így etikai okokból és a vírushelyzet miatti megemelkedett feladatokra való tekintettel ezzel az összeggel fogunk számolni az összehasonlításban.

KÖLTSÉGEK ÖSSZEHASONLÍTÁSA

Ebben a fejezetben össze fogjuk hasonlítani a költségeket egy példán keresztül.

Egy fiktív elefántcsontparti cég, a NoixDeChoco SA logisztikai cég vezetői vagyunk. Egy Egyesült Államokbeli partnerünk, a szintén fiktív ChocolateUSA Plc szeretne tőlünk 17 tonna kakaóbabot rendelni, DAP Camden fuvarparitással. Másodpercre ugyanekkor érkezik egy megrendelés egy szintén fiktív, európai partnerünktől is, a ChocolateEU Plc-től. Ők szintén 17 tonna kakaóbabot szeretnék, DAP Amszterdam fuvarparitással.

Mindkét partnerünknek régóta szállítunk, egyformán értékes üzleti partnerek. Mind a két partner ugyanakkora összeget ajánlott fel a kakaóbabért, 45 000 USD-t. A cég már minden kakaóbabot eladott, pusztán 17 tonna várakozik még vászonzsákokban, szomorúan a raktárban. Döntsük el, melyik partnernek szállítjuk a kakaóbabot figyelembe véve, hogy melyik esetben lesz nagyobb nyereségünk az ügyleten!

Az elefántcsontparti kakaóbab ára 2018-ban 2132 USD/tonna volt (FAO, 2020), ebben a két megrendelő esetében nincsen különbség, ugyanakkora kezdőárral indulnak. Ez az adat vonatkozik EXW fuvarparitásra. Az eddigi ár így 36 244 USD mindkét megrendelőnek.

Menjünk tovább. A következő két incoterm a FAS és a FOB, ezeket csak hajózásban használják. Jelentésük Free Alongside Ship (a hajó mellé szállítva) és Free On Board (a hajóra szállítva). Mivel a 17 tonna kakaóbabunk a kikötőben lévő központi raktárunkban található, a kikötőig történő szállítást nem kell kifizetnünk. A hajóra rakodást is a cégünk végzi, így ennek sem szükséges díjat megállapítanunk.

Amennyiben mégis megállapítanánk sem változtatna a végeredményen, mert mindkét partner számára ugyanannyiért kerülne ugyanaz az áru ugyanarra a helyre való rakodása. (Kivéve persze, ha az egyiket kevésbé kedvelnénk, de két egyformán fontos és kedvelt partnerről van szó.)

Következnek a CFR, CIF, CPT és CIP paritások, jelentésük sorrendben Cost and Freight (áruejuttatás fizetve), Cost, Insurance and Freight (áruejuttatás és biztosítás fizetve), Carriage Paid To (áruejuttatás fizetve) és Carriage and Insurance Paid to (áruejuttatás és biztosítás fizetve). Ezen paritásokból az első kettő vízi, az utóbbi kettő pedig szárazföldi fuvarozásnál használatos. Itt kerül tehát képbé a biztosítási és a fuvarozási költség.

A szállítási költség Amszterdamba 1 146-1266 USD, Camdenbe pedig 3 527-4 536 USD. Itt már szignifikáns különbséget láthatunk, az Amerikai Egyesült Államokban található

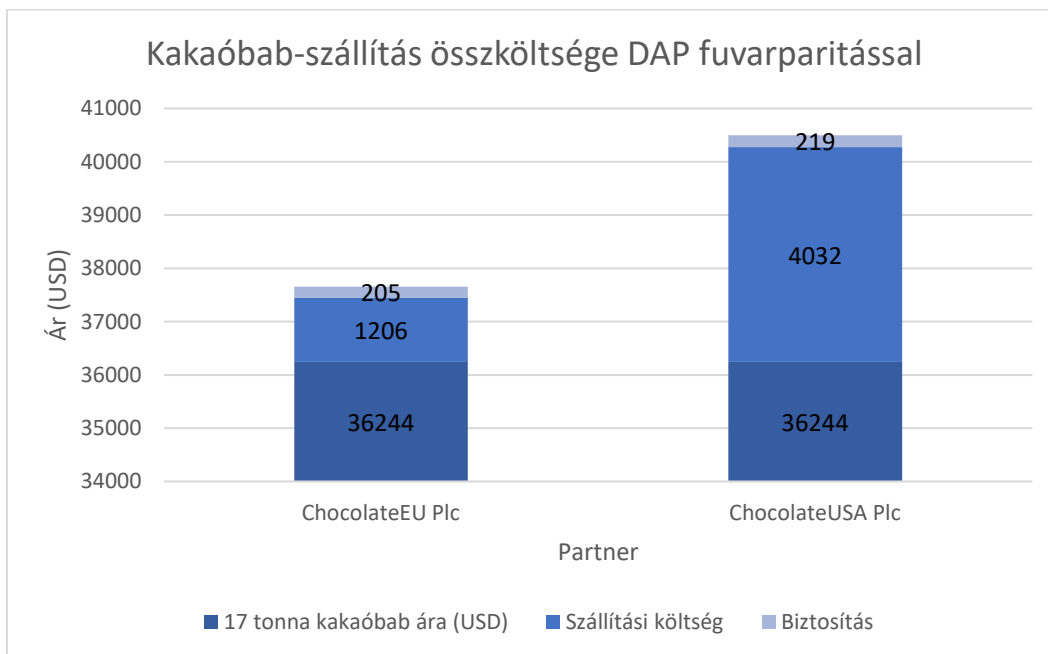
partnerünkhöz való fuvarozási költség nagyjából az európai partnerhez való költség háromszorosa.

A paritás tartalmazza még ezen kívül a biztosítást, amit a beérkezési érték 110%-ára kötünk, tehát az eladási ár és a szállítási költség összegére, +10%.

Az eladási ár mindkét esetben 36 244 USD, erre 199 USD biztosítás fizetendő (a teljes ár+10%). A szállítási költség esetében az egyszerűség kedvéért az árak átlagával számolunk, ami Amsterdam esetében 1 206 USD, Camden esetében pedig 4 032 USD, így előbbi esetben +6 USD, utóbbiban pedig +20 USD jön a korábbi árhoz.

A DAP fuvarparitás (Delivered at Point) a kockázat átszállási pontjában különbözik a korábbi kettőtől. Tehát itt a biztosítást nem a vevőnk nevére, hanem a sajátunkra kötjük. A költségben ez nem jelent változást, kivéve persze ha figyelembe vesszük, hogy a C-s parítások esetében mi csak a költséget viseljük, itt viszont a kockázatot is. Természetesen mindenki szívesebben biztosítja az árut magasabb összegre, ha káresetnél ő a „haszonélvező” (még ha ez a szó túlzásnak is hat ebben a kontextusban).

Végig érve a lehetőségeken nincs más hátra, mint összefoglalni a kapott eredményeket egy grafikonon, hogy láthassuk, melyik partnernek tudjuk olcsóbban szállítani az árut!

1. grafikon

Saját szerkesztés a korábbi számítások alapján, 2020

A grafikonon látható, hogy az Európába történő szállítás összköltsége 37 715 USD, míg az Egyesült Államokba ugyanez a költség 40 999 USD.

Tehát a két partner közül a ChocolateEU Plc ajánlatát fogadjuk el, és nekik szállítjuk az utolsó 17 tonna kakaóbabunkat 1 db 20 láb hosszú konténerben, ezzel a fenti költségeket figyelembe véve minimum 7 285 USD nyereséget hozva az ügyleten. (Ha a ChocolateUSA Plc-nek szállítottunk volna, ez az összeg 4 001 USD lett volna.)

KONKLÚZIÓ

Az összegyűjtött információ és a számítások alapján tehát megvizsgáltuk, hogy melyik hipotézis bizonyult igaznak: a kakaóbab importjának összköltsége magasabb az Amerikai Egyesült Államokba, mint az Európai Unióba, vagy az Egyesült Államok lakóinak ízlése különbözik nagy mértékben az európaiakétól (és főleg az enyémtől)? Az Európai Unió „nevében” Hollandia került megvizsgálásra, ugyanis ide fut be a legtöbb import kakaóbab.

Az elején minden megegyezett: mindkét importőr ugyanattól az exportortól vásárolta fel a nyersanyagot, Elefántcsontparttól. A vámszabályok is megegyeztek, a nyers kakaóbabra vonatkozó vám ugyanis mindkét vizsgált importőr esetében 0%. A biztosítási költség magasabb volt az Egyesült Államok esetében, igaz a különbség eltörpült a szállítási költségek különbsége mellett. Emellett meg kell említenünk, hogy a transzatlanti hajóútra megéri akár drágább biztosítást is kötni, ugyanis a nyílt óceánon hajózni kevésbé biztonságos, mint a part mentén.

A különbség forrása egyetlen tétel lett: a szállítási költség. Bár Camdenbe, amely az Egyesült Államok legnagyobb „kakaó-kikötője” gyorsabban érkezik meg a termék a köztes megállók hiánya miatt, mint Amszterdamba, Európa és Hollandia „kakaó-kikötőjébe”, a szállítási költség jelentősen magasabb.

A teljes importot megtekintve, ami a vizsgált Hollandia esetében 2018-ban 1 157 150 tonna volt, az Egyesült Államokban pedig 415 272 tonna, kiszámolhatjuk a megtalált költségek alapján az éves import összköltségei közti különbséget is.

Hollandiába történő szállítás esetén az összehasonlításban 17 tonnára kiszámolt ár 37 715 USD volt, míg az Egyesült Államokba történő szállításé 40 999 USD. A teljes importra kivetítve ez 2 567 184 620 USD Hollandia esetében, és 1 001 523 572 USD az Egyesült Államok esetében.

A fuvarozás átlagos árával számolva megállapíthatjuk, hogy a vizsgált költségek esetében a holland/amerikai arány 100/39, míg a tényleges import (tonnában mért) aránya 100/36. Ez azt mutatja, hogy az USA kevesebbet importál, de a költségek nem arányosan alacsonyabbak.

Összességében láthatjuk, hogy az első hipotézis bizonyult igaznak, és az Amerikai Egyesült Államokba történő szállítás költségei jelentősen magasabbak, így az ottani csokoládégyártás hiába a legnagyobb a világon, alapanyag-költsége nagyobb, mint az európaié.

A második hipotézist, miszerint az ízlések különböznek is valószínűnek tartom, ugyanis a nekem nem tetsző amerikai csokoládék ugyanolyan gyorsan elfogytak a boltok polcairól Kanadában, mint itthon a nekem tetsző csokoládék.

IRODALOMJEGYZÉK

24.hu (2016), Csokoládé – íme, ki húz belőle igazán nagy hasznot. Forrás: <https://24.hu/fn/gazdasag/2016/06/24/csokolade-ime-ki-huz-belole-igazan-nagy-hasznot/>
Letöltve: 2020.11.30.

Aqua-calc (2020a), Volume of beans, coca. Forrás: <https://www.aqua-calc.com/calculate/weight-to-volume/substance/beans-coca-and-blank-cocoa#:~:text=Beans%2C%20cocoa%20weighs%200.593%20gram,equal%20to%20593%20kg%2Fm%C2%B3>. Letöltve: 2020.11.08.

Aqua-calc (2020b), Weight of Silica. Forrás: [https://www.aqua-calc.com/calculate/volume-to-weight/substance/silica#:~:text=Silica%20weighs%202.32%20gram%20per,K\)%20at%20standard%20atmospheric%20pressure](https://www.aqua-calc.com/calculate/volume-to-weight/substance/silica#:~:text=Silica%20weighs%202.32%20gram%20per,K)%20at%20standard%20atmospheric%20pressure). Letöltve: 2020.11.08.

Balch, Oliver (2018), Child labour: The dark truth behind cocoa production. Forrás: <https://www.raconteur.net/corporate-social-responsibility/child-labour-cocoa-production/>
Letöltve: 2020.11.02.

Berry, LaVerle Bennette (1995), Ghana: A country study. Forrás: <https://www.loc.gov/item/95018891/> Letöltve: 2020.10.25.

CBI (2020a), The Dutch market potential for cocoa - Product description. Forrás: <https://www.cbi.eu/market-information/cocoa-cocoa-products/netherlands/market-potential#product-description> Letöltve: 2020.10.22.

CBI (2020b) The Dutch market potential for cocoa – What makes the Netherlands an interesting market for cocoa. Forrás: <https://www.cbi.eu/market-information/cocoa-cocoa-products/netherlands/market-potential#what-makes-the-netherlands-an-interesting-market-for-cocoa> Letöltve: 2020.10.22.

Conclude (2014a), Kakaópiac VIII - A kakaóbab feldolgozása. Forrás: <https://www.conclude.hu/aranypiaci-elemzesek/1266-kakaopiac-viii-a-kakaobab-feldolgozasa.html> Letöltve: 2020.11.01.

Conclude (2014b) Kakaópiac VI - A kakaókereskedelem rendszere. Forrás: <https://www.conclude.hu/aranypiaci-elemzesek/1262-kakaopiac-vi-a-kakaokereskedelem-rendszere.html> Letöltve: 2020.11.01.

Euronext (2020), About. Forrás: <https://www.euronext.com/en/about> Letöltve: 2020.10.27.

European Commission (2020), TARIC. Forrás: https://ec.europa.eu/taxation_customs/business/calculation-customs-duties/what-is-common-customs-tariff/taric_en#:~:text=TARIC%2C%20the%20integrated%20Tariff%20of,tariff%2C%20commercial%20and%20agricultural%20legislation. Letöltve: 2020.11.04.

European Commission (2020), TARIC-keresés. Forrás: https://ec.europa.eu/taxation_customs/dds2/taric/measures.jsp?Lang=en&SimDate=20201021&Area=CI&MeasType=&StartPub=&EndPub=&MeasText=&GoodsText=&op=&Taric=1801

[000000&search_text=goods&textSearch=&LangDescr=en&OrderNum=&Regulation=&measStartDat=&measEndDat=](https://ec.europa.eu/taxation_customs/dds2/taric/measures.jsp?Lang=en&SimDate=20201021&Area=BR&MeasType=&StartPub=&EndPub=&MeasText=&GoodsText=&op=&Taric=1804000000&search_text=goods&textSearch=&LangDescr=en&OrderNum=&Regulation=&measStartDat=&measEndDat=) Letöltve: 2020.11.04.

European comission (2020a), TARIC-keresés. Forrás:

https://ec.europa.eu/taxation_customs/dds2/taric/measures.jsp?Lang=en&SimDate=20201021&Area=BR&MeasType=&StartPub=&EndPub=&MeasText=&GoodsText=&op=&Taric=1804000000&search_text=goods&textSearch=&LangDescr=en&OrderNum=&Regulation=&measStartDat=&measEndDat= Letöltve: 2020.11.05.

Fairtrade International (2018), Cocoa farmer income: the household income of cocoa farmers in Cote d'Ivoire and strategies for improvement. Forrás:

<https://www.fairtrade.net/library/cocoa-farmer-income-the-household-income-of-cocoa-farmers-in-cote-divoire-and-strategies-for-improvement> Letöltve: 2020.11.02.

FAO (2020), About. Forrás: <http://www.fao.org/about/en/> Letöltve: 2020.10.20.

FAO (2016), Codex Alimentarius. Forrás: http://www.fao.org/fao-who-codexalimentarius/sh-proxy/en/?lnk=1&url=https%253A%252F%252Fworkspace.fao.org%252Fsites%252Fcodex%252Fstandards%252FCXS%2B141-1983%252FCXS_141e.pdf Letöltve: 2020.10.20.

FAO (2020t), Trade matrix. Forrás: <http://www.fao.org/faostat/en/#data/TM> Letöltve: 2020.10.21.

Finnish Food Safety Authority Evira (2017), Conditions for organic production 6. – Import.

Forrás: https://www.ruokavirasto.fi/globalassets/tietoa-meista/asiointi/oppaat-ja-lomakkeet/yritykset/luomun-lomakkeet/eviran_ohje_18223_4_uk.pdf Letöltve: 2020.11.04.

Fiorex (2020), Silica gel indikátoros 1 kg, orange. Forrás: https://www.fiorex.hu/silica-gel-indikatoros-1-kg-orange-2203?utm_source=google_shopping&utm_medium=cpp&utm_campaign=direct_link&gclid=Cj0KCQiAhs79BRD0ARIsAC6XpaXwwwvzoKzLIwYnryHW27yV21pFfnt8Mw_Fo65yhmsp_x3XY69YFMEwYaAt4MEALw_wcB Letöltve: 2020.11.07.

Franzen, Margaret-Borgerhoff Mulder, Monique (2007), Ecological, economic and social perspectives on cocoa production worldwide. Forrás:

<https://link.springer.com/article/10.1007/s10531-007-9183-5> Letöltve: 2020.11.01.

Freightos (2020), Import duty calculator. Forrás: <https://www.freightos.com/freight-resources/import-duty-calculator/> Letöltve: 2020.11.04.

Freightos (2020a), Freight rate calculator. Forrás: <https://www.freightos.com/freight-tools/freight-rate-calculator-free-tool/> Letöltve: 2020.11.07.

Freshman, Jerry (2017), Ghana cocoa golden agriculture. Forrás:

<https://hive.blog/entrepreneurship/@jerryfreshman/ghana-cocoa-golden-agriculture> Letöltve: 2020.10.27.

GBG Indonesia (2014a), Incentivising Downstream Investment; A Look into Export Tariffs on Agricultural Commodities. Forrás:

http://www.gbgindonesia.com/en/main/business_updates/2014/upd_incentivising_downstream_investment_a_look_into_export_tariffs_on_agricultural_commodities.php Letöltve: 2020.10.24.

GBG Indonesia (2014b), Harvest time for Indonesia's fertiliser industry. Forrás: http://www.gbgindonesia.com/en/main/business_updates/2014/upd_harvest_time_for_indonesia_fertiliser_industry.php Letöltve: 2020.10.24.

GBG Indonesia (2016a), Indonesia's 12th Economic Policy Package is Unveiled to the Benefit of SMEs. Forrás: http://www.gbgindonesia.com/en/main/business_updates/2016/indonesia_s_12th_economic_policy_package_is_unveiled_to_the_benefit_of_smes_11540.php Letöltve: 2020.10.24.

GBG Indonesia (2016b), Indonesia's Cocoa Industry: Lack of Supply Still Hampers Growth and Investment Forrás: http://www.gbgindonesia.com/en/agriculture/article/2016/overview_of_indonesia_s_cocoa_industry_lack_of_supply_still_hampers_growth_and_investment_11670.php Letöltve: 2020.10.24.

ICCO (2008) Indirect taxes and custom Duties on cocoa beans and Cocoa semi-finished products. Forrás: https://www.icco.org/about-us/international-cocoa-agreements/doc_download/120-indirect-taxes-and-custom-tariffs-on-cocoa-beans-and-cocoa-semi-finished-products.html Letöltve: 2020.11.04.

ICCO (2010) Guidelines on best known practices in shipping of coca. Forrás: <https://www.icco.org/wp-content/uploads/2019/07/CB-22-3-Guidelines-for-shipment-of-cocoa-edited-1.pdf> Letöltve: 2020.11.29.

ICCO (2016), Products that can be made from cocoa. Forrás: <https://www.icco.org/faq/52-by-products/115-products-that-can-be-made-from-cocoa.html> Letöltve: 2020.10.21.

ICCO (2017), What is the origin of the cocoa tree? Forrás: <https://www.icco.org/faq/51-cocoa-trees/114-what-is-the-origin-of-the-cocoa-tree.html#:~:text=It%20is%20postulated%20that%20cacao,ease%20of%20dispersal%20to%20Mexico.&text=Other%20studies%20give%20the%20Lacandon,as%20the%20source%20of%20cacao.> Letöltve: 2020.10.21.

ICCO (2019), Grindings of cocoa beans. Forrás: https://www.icco.org/wp-content/uploads/2019/07/Grindings_QBCS-XLV-No.-1-1.pdf Letöltve: 2020.10.22.

Kennemer, Jim (2019), The Cost of Ocean Freight Insurance? // Full Cost Breakdown For Sea Cargo Insurance. Forrás: <https://www.sourcinghub.io/the-cost-of-ocean-freight-insurance/#:~:text=If%20you%20have%20merchandise%20worth,contractor%20and%20insurance%20agency%20quote.> Letöltve: 2020.11.04.

Loyd, Linda (2011), Chocolate port; cocoa ship unloads in Camden. Forrás: https://www.inquirer.com/philly/business/20110124_Chocolate_port_cocoa_ship_unloads_in_Camden.html Letöltve: 2020.11.06.

Make Trade Fair (2002), The cocoa market – a background study. Forrás: <https://web.archive.org/web/20080910131409/http://www.maketradefair.com/en/assets/english/CocoaStudy.pdf> Letöltve: 2020.10.27.

Mars Inc. (2020), Teaching Sustainable Cocoa Production to the Next Level. Forrás: <https://www.youtube.com/watch?v=tBTeVET6hX0> Letöltve: 2020.11.02.

- Maverick, J. B. (2019), The 4 countries that produce the most chocolate. Forrás: <https://www.investopedia.com/articles/investing/093015/4-countries-produce-most-chocolate.asp> Letöltve: 2020.10.20.
- Radu, George (2010), Overweight container guide. Forrás: <https://www.ukpandi.com/news-and-resources/bulletins/2010/overweight-container-guide/> Letöltve: 2020.11.07.
- Raghavan, Sudardan (2001), Two boys tell of a descent into slavery. Forrás: <https://web.archive.org/web/20050215094139/http://www.jsonline.com/bym/news/jun01/slave26062501.asp> Letöltve: 2020.11.02.
- Rossmann (2020), Keresés: Kakaóvaj. Forrás: <https://shop.rossmann.hu/catalogsearch/result/?dir=desc&order=price&q=kaka%C3%B3vaj&suggestionType=0-res-keyword> Letöltve: 2020.11.01.
- Sea Distances (2020), Port distances. Forrás: <https://sea-distances.org/> Letöltve: 2020.11.05.
- Sommeregger, Caroline-Woldenberg, Martin (2016), Keserédes csokoládé. Forrás: http://www.supplychainge.org/fileadmin/reporters/hu_files/keseredes_csokolade_vegso.pdf?fbclid=IwAR0cngCduaVJK_gnqHePtD9ZhLRyBBSVECOvtvOCCOpvDFzWyphH3yDctF0 Letöltve: 2020.11.02.
- The World Bank (2011), Supply chain risk assessment: Cocoa in Ghana. Forrás: <https://web.archive.org/web/20130925164851/https://www.agriskmanagementforum.org/doc/supply-chain-risk-assessment-cocoa-ghana> Letöltve: 2020.10.25.
- Touré-Litsé, Massandjé (2018), World's cocoa capital gets a taste of a more sophisticated sector. Forrás: <http://www.the-businessreport.com/article/cocoa-capital-gets-sophisticated-sector/> Letöltve: 2020.10.27.
- United World (2011), Agriculture, Ghana's greatest strength. Forrás: <http://www.unitedworld-usa.com/usatoday/ghana/14agriculture.htm> Letöltve: 2020.10.26.
- UTZ (2020a), Homepage. Forrás: <https://utz.org/> Letöltve: 2020.11.03.
- UTZ (2020b), Products we certify. Forrás: <https://utz.org/what-we-offer/certification/products-we-certify/cocoa/> Letöltve: 2020.11.03.
- UTZ (2020c), List of UTZ certified cocoa supply chain actors. Forrás: <https://utz.org/wp-content/uploads/2017/05/List-of-UTZ-certified-cocoa-supply-chain-actors.pdf> Letöltve: 2020.11.03.
- UTZ (2020d), People, planet profit – how to summarize the impact of sustainable sourcing. Forrás: <https://utz.org/better-business-hub/marketing-sustainable-products/people-planet-profit-summarize-impact-sustainable-sourcing/> Letöltve: 2020.11.03.
- Vigneri, Marcella (2007), Drivers of cocoa production growth in Ghana. Forrás: <https://www.odi.org/publications/421-drivers-cocoa-production-growth-ghana> Letöltve: 2020.10.26.
- WCF (2011), Economic profile of the US chocolate industry. Forrás: <https://www.worldcocoafoundation.org/wp->

[content/uploads/Economic Profile of the US Chocolate Industry 2011.pdf](#) Letöltve: 2020.10.23.

WCF (2020), Homepage. Forrás: <https://www.worldcocoafoundation.org/> Letöltve: 2020.11.03.

Winne (2008), Port autonome d'Abidjan. Forrás: https://web.archive.org/web/20080914184947/http://www.winne.com/ssa/ivorycoast/reports/2007/cp/port_autonome/index.php Letöltve: 2020.11.04.

WorldAtlas (2020), United States of America. Forrás: <https://www.worldatlas.com/webimage/countrys/namerica/us.htm> Letöltve: 2020.11.05.